

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Reálná konvergence Bulharska a Rumunska k zemím Evropské unie

Real Convergence of Bulgaria and Romania to the European Union Countries

Student: Anna Dohnalíková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Anna Dohnalíková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Reálná konvergence Bulharska a Rumunska k zemím Evropské unie**
Real Convergence of Bulgaria and Romania to the European Union Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Vymezení pojmu konvergence
 3. Reálná konvergence Bulharska k zemím Evropské unie
 4. Reálná konvergence Rumunska k zemím Evropské unie
 5. Pozice Bulharska a Rumunska v Evropské unii
 6. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

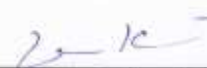
Seznam doporučené odborné literatury:

JUREČKA, Václav, Ivana JÁNOŠÍKOVÁ et al. *Makroekonomie: základní kurs*. Ostrava – VŠB Technická univerzita Ostrava, 2009. ISBN 978-80-248-0530-6.
KADEŘÁBKOVÁ, Anna et al. *Růst, stabilita a konkurenceschopnost IV. Česká republika v globalizované a znalostní ekonomice*. Praha: Linde nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86131-79-5.
NACHTIGAL, Vladimír a Vladimír TOMŠÍK. *Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii*. Praha: Linde Praha, 2002. ISBN 80-7201-361-0.


Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011
Datum odevzdání: 11.05.2012


Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry




prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 10. 5. 2012



Anna Dohnalíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Natalii Uhrové, Ph. D. za cenné připomínky a rady při vypracování bakalářské práce.

OBSAH

1 ÚVOD	5 -
2 VYMEZENÍ POJMU KONVERGENCE	7 -
2.1 Ekonomická konvergence	7 -
2.2 Reálná konvergence	9 -
2.2.1 Hrubý domácí produkt	10 -
2.2.2 Národní účty a mezinárodní srovnávání.....	12 -
2.2.3 HDP a mezinárodní srovnání	12 -
2.2.4 Směnné kurzy	13 -
2.2.5 Parita kupní síly	13 -
2.2.6 Srovnatelná cenová hladina, odchylka směnného kurzu od parity kupní síly.....	15 -
2.2.7 Srovnání v čase.....	16 -
2.2.8 Mezinárodní srovnávací programy.....	17 -
2.3 Spojitost reálné a nominální konvergence.....	18 -
3 REÁLNÁ KONVERGENCE BULHARSKA A RUMUNSKA	
 K ZEMÍM EVROPSKÉ UNIE	19 -
3.1 Referenční země, časová řada a datová základna.....	19 -
3.2 Vývoj ekonomik od roku 2004.....	20 -
3.2.1 Bulharská ekonomika	21 -
3.2.2 Rumunská ekonomika	24 -
3.3 HDP na obyvatele v PPS	26 -
3.4 HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem	29 -
3.4.1 Srovnatelná cenová hladina.....	32 -
3.4.2 Odchylka směnného kurzu od parity kupní síly	33 -
4 POZICE BULHARSKA A RUMUNSKA V EVROPSKÉ UNII	34 -
4.1 Odlišení převodu pomocí PPS a směnných kurzů	34 -

4.2 Závislost ekonomické a cenové úrovně	36 -
4.3 Reálná konvergence a ekonomický růst.....	38 -
4.4 Vliv evropské politiky soudržnosti na bulharskou a rumunskou ekonomiku	40 -
4.5 Pozice Bulharska a Rumunska z pohledu ekonomické vyspělosti.....	41 -
4.6 Perspektivy reálné konvergence	42 -
5 ZÁVĚR.....	45 -
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48 -
SEZNAM ZKRATEK.....	52 -
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
SEZNAM PŘÍLOH	
PŘÍLOHY	

1 ÚVOD

Datum 1. ledna 2007 se do historie Evropské unie zapsalo přistoupením dvou balkánských zemí, Bulharska a Rumunska. Jednalo se o pátou a prozatím také poslední vlnu rozšíření. Přistoupením těchto dvou zemí se EU stala ještě více heterogenní v oblasti kulturní, sociální, historické, ale rovněž v oblasti ekonomické, která je stěžejní pro tuto práci. Ve srovnání s ostatními členskými státy EU patří Bulharsko a Rumunsko k nejméně ekonomicky vyspělým zemím a řadí se mimojiné i k nejchudším státům v Evropě vůbec.

Ke stírání ekonomických rozdílů, nejen u těchto dvou zemí, by měl přispět právě proces reálné konvergence představující přibližování ekonomické úrovně méně vyspělých zemí k zemi, či skupině zemí, ekonomicky vyspělejších. Reálná konvergence však neoddělitelně souvisí s konvergencí nominální, která spočívá v plnění maastrichtských kritérií nezbytných k přijetí společné evropské měny. Přičemž všechny členské země EU se stejně jako Bulharsko a Rumunsko svým přistoupením do EU zavázaly tato kritéria bez zbytečných odkladů plnit. Reálná a nominální konvergence spolu tedy neodmyslitelně souvisí a vzájemně se ovlivňují, proto jim je třeba přisuzovat stejnou váhu důležitosti. V současné době se však stále častěji hovoří o konvergenci nominální na úkor konvergence reálné a plnění maastrichtských kritérií se tak pomalu stává bojem o to, která země jich dosáhne dříve. Proto se v rámci této práce zaměřujeme zejména na proces reálné konvergence u zemí, jejichž ekonomická úroveň se natolik liší od vyspělých států EU.

Cílem této práce je zjistit zda u Bulharska a Rumunska docházelo v námi sledovaném období roku 2004 až 2010 k procesu reálné konvergence, tedy k přibližování se ekonomické úrovni unijnímu průměru, představující cílový stav bulharské a rumunské ekonomiky.

Při zpracování tématu budeme postupovat od teorie k empirii, tudíž využijeme deduktivního přístupu a zároveň provedeme komparativní analýzu v rámci jednotlivých členských zemí EU. Stěžejní pro nás budou data zveřejněná EUROSTATem. Jedná se o data tvořená na základě stejné metodiky, proto i obsahově srovnatelná.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti dílčích kapitol na sebe navzájem navazujících a odpovídajících stanovenému cíli práce. V této první kapitole se snažíme nastínit samotnou podstatu tématu práce spolu s jejím cílem, uvádíme zde také zvolenou metodiku a zdroj námi potřebných dat.

Vymezení pojmu reálné konvergence není jednoduchou záležitostí, a proto si v rámci druhé kapitoly obecně vymezíme pojem ekonomické konvergence a připravíme si definiční zázemí pro pojem reálné konvergence. Neopomeneme ani souvislost reálné konvergence s nominální. Pro orientaci v celé práci je totiž velice důležité pochopit teoretická východiska související s tímto tématem.

V rámci třetí kapitoly provedeme samotnou analýzu procesu reálné konvergence Bulharska a Rumunska k zemím EU. Této analýze bude předcházet stručné nastínění vývoje bulharské a rumunské ekonomiky z pohledu jejich poptávkové strany. Ke zjištění ekonomické úrovně využijeme nejen ukazatel HDP na obyvatele ve standardech kupní síly, ale také v přepočtu směnným kurzem doplněným o ukazatele srovnatelné cenové hladiny a odchylky směnného kurzu od parity kupní síly. U této kapitoly musíme podotknout, že jsme provedli změnu názvu kapitoly oproti zadání bakalářské práce. Jde o změnu především estetickou, kdy jsme dvě kapitoly s téměř totožným názvem sloučili v jednu. V průběhu práce jsme totiž došli k názoru, že toto sloučení bude z pohledu prezentace dat obou ekonomik mnohem efektivnější.

Ve čtvrté kapitole se zaměříme na pozici Bulharska a Rumunska v EU nejen z pohledu ekonomické úrovně a rozdílů vzniklých při odlišení převodu pomocí standardů kupní síly a směnných kurzů, ale rovněž úrovně cenové. Pokusíme se zjistit, jak rychle se Bulharsku a Rumunsku dařilo přibližovat k průměrné ekonomické úrovni EU prostřednictvím meziročního tempa růstu HDP na obyvatele ve standardu kupní síly, a jaký vliv má evropská politika soudržnosti na bulharskou a rumunskou ekonomiku. Zároveň nastíníme i možnosti budoucího vývoje v souvislosti s procesem reálné konvergence. Závěrem shrneme nejdůležitější poznatky, ke kterým jsme v průběhu práce došli.

2 VYMEZENÍ POJMU KONVERGENCE

S pojmem konvergence se v souvislosti s EU setkáváme poměrně často, nejběžněji pak u plnění konvergenčních kritérií, nezbytných pro vstup kandidátských či členských zemí EU do Evropské měnové unie, která samotný název obsahuje. V rámci této kapitoly si proto obecně vymezíme pojem ekonomické konvergence a připravíme si také definiční zázemí pro pojem reálné konvergence.

2.1 Ekonomická konvergence

Konvergence je slovo latinského původu, které obecně vyjadřuje sblížování, sbíhavost, jednoduše řečeno určitý vývoj vedoucí ke sblížení. Své specifické významy má tento pojem v různých vědních oborech, ať už v přírodovědě, v lékařství, či v matematice. Samozřejmě svůj specifický význam má pak i v jazyce ekonomů, kde představuje zmenšující se rozdíly v životní úrovni a zprostředkovaně i v ekonomické úrovni a hospodářské výkonnosti jednotlivých států, popřípadě jejich regionů (Nachtigal a Tomšík, 2002).

Podrobněji ekonomickou konvergenci Nachtigal a Tomšík (2002, s. 9) rozvádějí takto: *„Kategorie ekonomická konvergence je tudíž fenoménem mezinárodních ekonomických komparací, při nichž se sleduje zejména to, jak se zmíněné rozdíly v ekonomické síle a výkonnosti jednotlivých srovnávaných zemí mění s pohybem po časové ose. Nejde při tom jen o to, zda se zužují nebo rozšiřují, ale i o to, jak rychle tyto změny probíhají.“*

I toto vymezení ekonomické konvergence je stále do určité míry obecné. V jeho rámci je možné rozlišovat pojem konvergence jako kategorie makroekonomických teorií a to ve smyslu obecně formulovaných zákonitostí, nebo konvergenci jakožto určitý analytický poznatek vyplývající z popisu a vzájemného srovnání určitých národních ekonomik v reálném čase, či dokonce konvergenci jako záměr cílený hospodářskou politikou příslušné vlády (Nachtigal a Tomšík, 2002).

Ekonomická konvergence jako kategorie teoretického výkladu souvisí s problematikou dlouhodobého hospodářského růstu, zejména s výzkumem ekonomické teorie růstu. V rámci této teorie je jejím cílem zkoumat a objasnit faktory ovlivňující tempa ekonomického růstu v jednotlivých zemích a vysvětlit tak i rozdíly v tempech a úrovních jejich reálných důchodů na hlavu (Nachtigal a Tomšík, 2002).

Obvykle bývají rozlišovány dva typy konvergence. Sigma konvergence, která představuje rozptyl okolo průměrného národního důchodu a beta konvergence vyjadřující relativní nárůst ekonomické výkonnosti bohatých a chudých zemí. O objektivní odvození obecně platných relací mezi vývojem charakteristik v reálném ekonomickém dění se snaží pojetí konvergence. A právě z tohoto důvodu je při výzkumu a studiu konvergence v tomto pojetí důležité brát v potaz dlouhodobý časový aspekt. Je třeba pracovat s časovými úseky minimálně několika desetiletí, protože čím delší časový úsek je zmapován, tím se odvozené poznatky mohou považovat za průkaznější (Nachtigal a Tomšík, 2002).

Na problematiku rozvojových zemí se koncem 50. let a v 60. letech zaměřovala především neoklasická teorie růstu, později (koncem 80. let a počátkem 90. let) to byla tzv. teorie endogenního růstu, označovaná jako nová teorie růstu. Tyto teorie se zabývaly především problémem měření hospodářské zaostalosti chudých zemí za zeměmi hospodářsky vyspělými a sledováním, jak se tato zaostalost mění. Měření se provádělo pomocí vzájemného porovnávání hodnot vybraného reálného makroekonomického agregátu jednotlivých zemí v relaci na obyvatele. Přičemž studie se při tom nejčastěji zaměřují na reálný hrubý domácí nebo národní produkt (Nachtigal a Tomšík, 2002).

Kategorie ekonomické konvergence nabyla počátkem 90. let spolu s empirickými výsledky jejího měření na významu v souvislosti s vlnou přeměn středoevropských a východoevropských bývalých centrálně plánovaných ekonomik v ekonomiky tržní. Krátce po 2. světové válce v důsledku tehdejšího bipolárního rozdělení světa vznikly tyto bývalé komunistické ekonomiky. Jejich izolace, trvající téměř půlstoletí, od tržně fungující části světové ekonomiky v podmínkách silného mezinárodního napětí mezi oběma částmi rozděleného světa měla za následek jejich značnou zaostalost a od počátku 90. let i vůli a snahu tuto zaostalost co nejrychleji překonávat. Důležitým stimulem tohoto úsilí o rozvoj funkční ekonomiky byla příprava vstupu těchto zemí do EU, která přinesla

své ovoce, a tyto země se později členy EU skutečně staly. V rámci samotné přípravy nešlo pouze o začlenění do společenství evropských tržních ekonomik, z formálního hlediska v hospodářské a občanskoprávní legislativě, v technických normách, ve funkčnosti příslušných správních a soudních institucí, ale v neposlední řadě šlo o přiblížení výkonnosti a všeobecné úrovně ekonomik těchto zemí k výkonnosti a ekonomické úrovni členských států EU. Z výše uvedeného kontextu, tak můžeme mluvit o ekonomické konvergenci ve smyslu bezprostředního srovnání vývoje dvou nebo několika konkrétních národních ekonomik v určitých časových bodech nebo intervalech. Přičemž právě z tohoto pojetí budeme v této práci vycházet (Nachtigal a Tomšík, 2002).

V návaznosti na tuto problematiku můžeme hovořit např. o nominální a o reálné konvergenci, o výrobní, technologické, cenové či kurzové konvergenci, apod. (Nachtigal a Tomšík, 2002). Středem našeho zájmu, jak sám název práce napovídá, bude především reálná konvergence.

Interpretace konvergence může být však vykládána různými způsoby, nejen výše zmíněnými. Ekonomická konvergence tak může představovat proces dosahování makroekonomických výsledků, které jsou podobné ve všech oblastech (zemích, regionech) podléhajících konvergenčnímu procesu, uspokojivé z pohledů základních ekonomických kritérií a udržitelné po určitý čas (Zahradník, 2003).

2.2 Reálná konvergence

Reálná konvergence představuje proces, v rámci něhož dochází k přibližování ekonomické úrovně dané země k vybraným vyspělým zemím nebo jejich integračním seskupením. Může však dojít i k opačnému procesu, a to pokud se mezera v ekonomické úrovni rozšiřuje, pak mluvíme o divergenci. Ekonomická úroveň se měří pomocí ukazatele HDP na obyvatele v paritě kupní síly, a to z toho důvodu, aby byly vyloučeny rozdíly v cenových úrovních. Tento ukazatel představuje skutečnou výši produkováného zboží a služeb, kterou má daná ekonomika k dispozici pro spotřebu a investice (Spěváček, Vintrová, Hájek a Žďárek, 2005).

Je třeba si však říci, že ekonomická úroveň země je obtížně měřitelnou kategorií zahrnující v sobě nejen úroveň výroby v přepočtu na 1 obyvatele, ale i úroveň spotřeby

zboží a služeb na hlavu obyvatele (životní úroveň), zapojení země do mezinárodní dělby práce, rozvinutost infrastruktury apod. Z tohoto úhlu pohledu pak vždy neplatí, že dvě země, které mají stejnou úroveň výroby na 1 obyvatele, musí mít i stejnou životní úroveň (Spěváček, 1996).

Samotná definice reálné konvergence, je však pro naši další práci nedostačující, proto je důležité si vysvětlit řadu pojmů, které s tímto tématem úzce souvisejí. Co vyjadřuje HDP na obyvatele v paritě kupní síly, či proč je dobré jej využít pro vyjádření ekonomické úrovně dané země spolu s dalšími ukazateli reálné konvergence, bude naplní následujících podkapitol.

2.2.1 Hrubý domácí produkt

Základním ukazatelem ekonomické aktivity a jedním z hlavních makroekonomických agregátů je hrubý domácí produkt. Základním a stěžejním bude také pro naši práci, a proto je třeba si vysvětlit jeho samotnou podstatu.

Hrubý domácí produkt představuje součet peněžních hodnot finálních výrobků a služeb, vyprodukovaných během jednoho roku výrobními faktory umístěnými v dané zemi, a to bez ohledu na to, kdo tyto faktory vlastní. Rozhodující je tudíž územní hledisko, nikoli vlastnické (Jurečka, Jánošíková et al., 2009).

Z pohledu národního účetnictví nás HDP informuje o celkových výsledcích ekonomické aktivity země, která je měřena hrubou přidanou hodnotou vytvořenou ve všech odvětvích národního hospodářství. Dále HDP charakterizuje ekonomický rozměr, a to v případě jeho pojetí jako objemového ukazatele. Tudíž čím větší objem HDP se podaří zemím vytvořit, tím větší je jejich váha ve světové ekonomice. V přepočtu na obyvatele HDP vyjadřuje již výše zmíněnou ekonomickou úroveň země, kdy čím vyšší je HDP na obyvatele, tím je země ekonomicky vyspělejší, má vyšší důchod na hlavu a s tím související i vyšší životní úroveň (Spěváček, 2003).

Souhrnně řečeno je HDP hodnotou produkce ekonomiky, která představuje součin množství jednotlivých produktů a jejich cen. Ceny se však mění a důsledkem těchto změn může být situace, kdy HDP roste a množství produkce zůstává stejné nebo dokonce klesá.

Z tohoto důvodu je důležité, aby byl růst množství vyprodukovaných produktů odlišován od růstu jejich cen a to zavedením rozlišení mezi nominálním a reálným produktem (Jurečka, Jánošíková et al., 2009).

Nominální HDP vyjadřuje hodnotu produkce v běžných cenách, tzn. v cenách, které převládají na trhu v době, za kterou je HDP počítán. **Reálný HDP** vyjadřuje hodnotu produkce ve stálých cenách, tzn. v cenách očištěných od změn. Stálými cenami jsou ceny toho období, které stanovíme jako období základní (Jurečka, Jánošíková et al., 2009).

Pro naše účely budeme využívat především reálného HDP, přičemž výhodou jeho využití je vysoká vypovídací schopnost.¹

Vztah mezi nominálním a reálným produktem je popisován tzv. **deflátozem HDP**, který je dán podílem nominálního a reálného HDP. Nejčastěji je uváděn v procentech. Deflátor HDP popisuje vývoj cen vyráběné produkce a je tedy nejsouhrnnějším cenovým indexem (Kliková, Kotlán et al., 2006).

K výpočtu HDP je možné využít tří metod, které by měly vést ke stejným výsledkům. Mezi tyto metody patří:

- **důchodová metoda**, která je založena na přímém zjištění důchodů představujících hrubou přidanou hodnotu (spotřeba fixního kapitálu, náhrady zaměstnancům, provozní přebytek),
- **výrobní metoda** zjišťující HDP nepřímo, a to rozdílem celkové hodnoty produkce a mezispotřeby, čímž získáme hrubou přidanou hodnotu,
- **výdajová metoda** spočívající ve zjištění HDP na straně jeho užití z výdajů vynakládaných na konečnou spotřebu (soukromou a veřejnou), tvorbu hrubého kapitálu a čistý vývoz (Spěváček, 2003).

¹ Vysokou vypovídací schopnost reálného produktu lze argumentovat následujícím příkladem. Pokud se dozvíme, že reálný produkt vzrostl o 2 %, znamená to, že bylo v ekonomice fyzicky vyprodukováno o 2 % více, než např. v minulém roce a ekonomika je o 2 % výkonnější. V opačném případě, pokud by nominální produkt vzrostl o 2 %, tento růst mohl být vyvolán růstem produkce, ale stejně tak růstem cen této produkce. Může tak dojít k tomu, že produkce absolutně klesne, avšak výrazný růst cen (inflace) tento pokles eliminuje a zajistí např. zmíněný 2% růst. Tento údaj nám pak o výkonnosti ekonomiky vůbec nic nevypovídá a navíc může inflaci stavět do pozitivního světla.

Zjišťování HDP je však spojeno s řadou problémů, které přesahují rámec tématu této práce. Patří k nim např. vymezení sféry výroby, jejímž výsledkem je produkce, otázka tržní a netržní produkce, šedé ekonomiky, oceňování produkce atd.

2.2.2 Národní účty a mezinárodní srovnávání

Vzhledem k tomu, že HDP je základním agregátem národních účtů a jedním z nejčastěji srovnávaných ukazatelů, je zapotřebí vycházet z jednotné metodiky, kterou představuje Evropský systém účtů (European System of Accounts - ESA) používaný ve všech členských zemích EU.

Důležitým předpokladem ke srovnávání národohospodářských agregátů bylo sjednocení definic, metod výpočtu a pravidel statistického zjišťování makroekonomických údajů, a to umožnilo zavedení systému národního účetnictví. Tento systém prošel dvěma velkými revizemi v letech 1968 a 1993, přičemž výsledkem druhé revize je systém národních účtů OSN jako SNA 1993 (System of National Accounts – SNA), který byl modifikován pro potřeby Evropské unie jako ESA 1995. Co se týče definic, účetních pravidel a klasifikace, pak je ESA 1995 plně v souladu se SNA 1993. Mezi orgány, které se společně podílely na této rozsáhlé revizi, patří OSN, Komise evropských společenství, Mezinárodní měnový fond, OECD a Světová banka. Na přípravě nového SNA se podílely již i národní statistické orgány. Výsledkem této mezinárodně koordinované a mnohaleté práce je komplexní a pružný systém makroekonomických účtů, který by měl uspokojit potřeby jak vlády a politiků, tak i podnikatelského sektoru. K využití je určen nejen v zemích s tržní ekonomikou, ale i v zemích s ekonomikou přechodovou (Spěvák, 2003).

2.2.3 HDP a mezinárodní srovnání

V případě mezinárodního srovnání reálného HDP je zapotřebí splnění tří podmínek:

- stejné vymezení HDP,
- jeho vyjádření ve stejné měně
- a srovnatelnost cenové úrovně, v níž je HDP oceněn.

První podmínka je splněna už tím, že většina zemí používá námi zmíněný ESA 1995. K tomu, aby byla splněna druhá a třetí podmínka, je třeba převod národních měn a národních cen do stejné měny a srovnatelných cen (Spěváček, 2003).

2.2.4 Směnné kurzy

Prvním možným způsobem mezinárodního srovnání je převod národních měn na společnou měnu pomocí tržních **směnných kurzů**, čímž dochází ke splnění druhé podmínky, nikoli třetí. Jde tedy o srovnání nominálních hodnot HDP ovlivněných nejen reálným objemem HDP, ale také rozdílnými cenovými úrovněmi mezi zeměmi (Spěváček, 2003).

S tímto postupem je však spojen problém, který Spěváček (2003, s. 125) popisuje následovně: „*V zemích, kde je cenová úroveň nižší, je HDP převedený pomocí směnných kurzů podceněn proti jeho reálné výši. Tržní směnné kurzy totiž ovlivňuje mnoho faktorů na straně poptávky po dané měně a její nabídky, jako jsou relativní ceny v jednotlivých zemích, vývoj zahraničního obchodu, kapitálové toky, ale i měnové spekulace. Tržní směnné kurzy proto nevyjadřují reálnou kupní sílu měn, od které se mohou významně odchýlovat.*“

Pravdou je, že se sice jedná o nejjednodušší možnost srovnání HDP dvou zemí, ale tento postup není považován za optimální. Důvodem je neschopnost tržních směnných kurzů odrážet příslušným způsobem kupní sílu lokálních měn na jejich vlastních trzích. V konečném důsledku totiž mohou podhodnocovat či nadhodnocovat tuto kupní sílu. A právě proto byl vyvinut postup založený na paritách kupní síly (Purchasing Power Parities - PPP), jako alternativní metoda převodu (konverze) HDP (Kadeřábková, 2002).

2.2.5 Parita kupní síly

Zatímco tržní směnný kurz představuje pouze poměr, v jakém jsou jednotlivé měny směňovány na peněžním trhu, tak PPP vyjadřuje objem produktů, které si lze za stejný počet každé z měnových jednotek koupit. Tudíž dalším z možných postupů mezinárodního srovnání je využití PPP, která bude stěžejní pro pokračování v naší další práci (Spěváček, 1996).

Dle definice OECD (2012) PPP představuje takový kurz měn, který odstraňuje rozdíly v cenových úrovních různých zemí. Jde tedy o to, že za určité množství peněz, které převedeme do různých měn, za pomoci PPP, koupíme stejné množství zboží a služeb v různých zemích. PPP nám ukazuje takové množství domácí měny, které je nezbytné k nákupu stejného koše zboží a služeb, který může být pořízen za 1 USD (United States Dollar – USD).

V nejjednodušším pojetí pak PPP představuje poměr cen v národních měnách za stejné výrobky a služby v různých zemích.²

Přibližování nebo vzdalování ekonomické úrovně jednotlivých zemí EU k úrovni společenství jako celku se měří ve **standardech kupní síly** (Purchasing Power Standards - PPS). PPS představují jednotky umělé společné měny v rámci EU a to na bázi eura (EUR), vyvozované z průměrných cen seskupení členských zemí EU. Parity jsou především sestavovány pro prostorová srovnání, nikoliv srovnání v čase. Jejich hlavním účelem je měřit a srovnávat zejména ekonomickou úroveň (HDP na obyvatele) a cenovou úroveň mezi jednotlivými zeměmi (Kadeřábková et al., 2008).

Český statistický úřad (2012) definuje PPS jako uměle vytvořenou měnovou jednotku, která se používá při mezinárodních srovnáních k vyjádření objemu ekonomických souhrnných ukazatelů. Konkrétně v projektu Evropského srovnávacího programu (European Comparison Programme – ECP) kupní síla 1 PPS odpovídá průměrné kupní síle jednoho eura v EU. A proto se HDP v PPS za EU celkem rovná HDP v eurech (po přepočtu směnným kursem z národních měn) za EU celkem.³

V souvislosti s PPS bychom měli zmínit i **objemový index na obyvatele** (Volume Index per capita – VI pc), který je roven podílu HDP v PPS na obyvatele určité země a HDP v PPS na obyvatele za Evropskou unii. Zjistíme tak poměr objemu HDP vytvořeného v určité zemi na jednoho obyvatele k průměru Evropské unie (ČSÚ, 2012).

² Stojí-li např. stejný výrobek v Německu 5 euro a v České republice 100 českých korun, pak PPP pro tento výrobek mezi Německem a Českou republikou je 0,05 eura k české koruně ($0,05 = 5/100$). Což znamená, že za každou korunu obdrží kupující v České republice stejné množství tohoto výrobku, které by obdržel za 0,05 eura v Německu.

³ Např. hodnota 17,169 PPS za ČR v roce 2007 znamená to, že v průměru si kupující v ČR koupil za 17,169 Kč stejné množství zboží a služeb jako za 1 Euro v EU.

2.2.6 Srovnatelná cenová hladina, odchylka směnného kurzu od parity kupní síly

Ke sbližování PPP HDP a směnného kurzu je možné dojít dvěma cestami. Buďto rozdílným vývojem cen měřeným deflátozem HDP (touto cestou se mění PPP) anebo změnami směnného kurzu. Znehodnocení kurzu národní měny zvětšuje rozdíl mezi PPP a směnným kurzem, kdežto zhodnocení tento rozdíl snižuje. Z PPP a oficiálního směnného kurzu můžeme vypočítat dva koeficienty (Spěváček, 2003).

Prvním je **srovnatelná cenová hladina** (Comparative Price Level – CPL), která bývá někdy označována jako index cenové úrovně (Price Level Index – PLI) udávající poměr celkové cenové úrovně ve zkoumané zemi k referenční zemi či skupině zemí.⁴ Ukazatel CPL vypočteme podle vzorce 2.1 jako podíl PPP k oficiálnímu směnnému kurzu (Exchange Rate – ER) a udává se nejčastěji v procentech.

$$CPL = \frac{PPP}{ER} \cdot 100 \quad (2.1)$$

Obecně platí, že výsledná hodnota nad 100 představuje vyšší cenovou úroveň, než má průměr referenčních zemí a hodnota pod 100 nižší cenovou úroveň (Spěváček, Vintrová, Hájek a Žďárek, 2005).

Druhým ukazatelem je **odchylka směnného kurzu od parity kupní síly** (Exchange Rate Deviation Index – ERDI) vyjadřující míru podhodnocení nebo nadhodnocení národní měny. Zjistíme ji podle vzorce 2.2 jako poměr oficiálního směnného kurzu k PPP.

$$ERDI = \frac{ER}{PPP} \quad (2.2)$$

Pokud je hodnota ukazatele ERDI vyšší než 1, pak je směnný kurz vůči PPP podhodnocen a naopak. Pokud je ERDI nižší než 1, je nadhodnocen (Kadeřábková, 2003).

⁴ Do indexu cenové hladiny HDP se mimo jiné kromě spotřebitelských cen, resp. cen výrobců odrážejí také odlišné cenové indexy dovážených investic, deflátozem veřejné spotřeby atd.

Vztah mezi ukazateli CPL a ERDI Kadeřábková (2003, s. 56) souhrnně popisuje následovně: „*Hodnota CPL > 100 (resp. < 100) znamená, že směnný kurz podhodnocuje (resp. nadhodnocuje) celkovou cenovou úroveň srovnávané země vůči referenční zemi. Jestliže v méně vyspělých zemích sledujeme podhodnocení směnného kurzu oproti kupní síle měny (ERDI > 1), bude směnný kurz současně nadhodnocovat jejich celkovou cenovou úroveň.*“

2.2.7 Srovnání v čase

Z analytických důvodů však nestačí sledovat pouze rozdíly v objemu HDP mezi zeměmi, ale důležité je sledovat i jejich vývoj v čase. Existují dvě možnosti jak kombinovat prostorová a mezičasová srovnávání (Schreyer a Koechlin, 2002).

První možností je použití **běžných PPP** zjištěných v rámci mezinárodních srovnávacích projektech, což znamená, že ceny a cenové relace se v čase mění. Srovnatelné objemy HDP a složek jeho užití zjistíme tak, že využijeme běžné PPP k převedení výdajů na HDP oceněných také v běžných národních cenách. V tomto případě je srovnání HDP mezi zeměmi založeno na běžných mezinárodních cenách. Díky výsledkům takovýchto srovnání nezjistíme informace odrážející pouze změny reálného objemu HDP, ale též změny relativních cen mezi zeměmi, případně i změny v definicích a metodologii (Spěváček, 2003).

Druhou možností, a pro nás určující, je použití **stálých PPP**. Postup je zde takový, že se stanoví výchozí rok a PPP se přibližují k ostatním rokům použitím cenových deflátorů příslušných zemí. Výsledkem je HDP ve stálých cenách a ve stálých PPP. Ke stejnému výsledku bychom však dospěli i při využití tempa růstu reálného HDP ve srovnávaných zemích. S tímto způsobem zkoumání změn mezi zeměmi v čase souvisí určitý nedostatek a to předpoklad, že se struktura cen v čase nemění. Jenže relativní ceny se v čase mění a čím delší je zkoumané období, tím jsou změny větší (Spěváček, 2003).

Souhrnně řečeno první způsob odráží nejen změny objemu, ale i změny relativních cen, zatímco druhý odráží pouze změny objemu, což je základní rozdíl mezi oběma způsoby. Použití běžných PPP ukazuje, jaká je pozice země měřená HDP na hlavu na základě posledních údajů o mezinárodních cenách, použití stálých PPP ukazuje, jak se

změnila relativní pozice země měřená HDP na hlavu na základě její růstové výkonnosti (Spěváček, 2003).

OECD spolu s EUROSTATem však doporučují indexy založené na stálých PPP pro analýzu relativní růstové výkonnosti zemí a poslední zjištěné PPP pro srovnání HDP a HDP na hlavu mezi zeměmi (European Communities a OECD, 2006).

2.2.8 Mezinárodní srovnávací programy

Časová náročnost a náklady spojené s výpočtem parity kupní síly za agregát HDP jsou značné, a proto vyžadují spolupráci mezinárodních organizací a národních statistických úřadů. Mohou se provádět jak bilaterálně, mezi dvěma zeměmi, tak multilaterálně v rámci mezinárodních projektů. Zpravidla jsou takové projekty organizovány pod patronací OECD, EUROSTATu a OSN a mají delší historii (Spěváček, 2003).

Počátky mezinárodních srovnávacích programů (International Comparison Programme – ICP) se objevily již v 50. letech a byly organizovány OECD. Současný ICP vznikl v roce 1968 jako projekt OSN s finanční podporou Světové banky. Účastnily se jej střídavě některé jihoamerické, africké, asijské země, především však evropské členské země OECD. Postupně se tak v jeho rámci vyčlenil samostatný **Evropský srovnávací program** (European Comparison Programme – ECP) (Nachtigal a Tomšík, 2002).

ECP představuje srovnávací projekt EUROSTATu a poskytuje věcně srovnatelné údaje o HDP a o složkách výdajů na jeho užití. Jeho dalším výstupem jsou i cenová porovnání za vybrané skupiny výrobků a služeb. V současnosti se účastní ECP 37 zemí. Jedná se o 27 členských zemí EU, 3 kandidátské země (Chorvatsko, Makedonie a Turecko), 3 členské země organizace EFTY (European Free Trade Association – EFTA) (Island, Norsko, Švýcarsko) a čtyři země Západního Balkánu (Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá hora a Srbsko). Všechny země jsou navzájem porovnávány multilaterálně a srovnání je prováděno každoročně (ČSÚ, 2012).

ECP má být mimo jiné i zdrojem věcně srovnatelných údajů o HDP a také o složkách výdajů na jeho užití (na soukromou spotřebu, na tvorbu hrubého fixního

kapitálu, tzn. v podstatě na investice, na tvorbu zásob a rozdíl mezi vývozem a dovozem) za ty evropské země, které se jej účastní. Zakládá se na přepočtu podrobně členěných údajů vyjádřených v národních měnách do měn partnerských zemí a to za pomoci kupní síly měny, která se zjišťuje jako poměr cen za reprezentanty zboží a služeb pro jednotlivé výdajové skupiny za jednotlivé země. Výsledky se poté průměrují a postupně agregují (Pelej, 1996).

2.3 Spojitost reálné a nominální konvergence

Dosud jsme se zabývali pouze reálnou konvergencí, je třeba si však uvědomit, že ta sama o sobě jako proces neprobíhá. Reálná a nominální konvergence totiž probíhají souběžně a navzájem se také ovlivňují. Ještě před samotným vysvětlením této souvislosti bychom si měli pojem nominální konvergence blíže vymežit.

„V obecném pojetí lze nominální konvergenci chápat analogicky k reálné konvergenci jako sbližování nominálních veličin, tj. například HDP v nominálním vyjádření (oceněného měnovým kurzem bez přihlédnutí k paritě kupní síly), nominálních mezd atd. Při prostorovém srovnání se relace veličin v nominálním vyjádření (v běžných eurech, dolarech atd.) odlišují od veličin v reálném vyjádření v důsledku odlišných cenových úrovní v jednotlivých zemích.“ takto vysvětluje pojem nominální konvergence Vintrová (2006, s. 3).

Tento pojem není zatím zcela ustálen a není ani jednotně používán, proto jiní autoři jako např. Landorová (2003) chápou nominální konvergenci jako jiné označení pro plnění maastrichtských kritérií, jimiž jsou cenová stabilita, stabilita měnového kurzu, stabilita dlouhodobých úrokových sazeb a udržitelnost veřejných financí.

Nyní se ale vraťme ke zmíněné souvislosti, kdy reálná konvergence probíhá souběžně s nominální konvergencí, jelikož mezi ukazateli ekonomické výkonnosti a cenovou úrovní existuje určitá závislost. Ve srovnání se zeměmi ekonomicky vyspělejšími mají země s nízkou ekonomickou úrovní také nízkou cenovou úroveň a ještě nižší je jejich relativní mzdová úroveň, v podstatě úroveň pracovních nákladů. S růstem ekonomické úrovně stoupá zároveň i cenová hladina, dochází k reálnému zhodnocení měny a zvyšuje se i relativní úroveň mezd ve vztahu k vyspělejšími zemím. Méně vyspělé

země pak zakládají svou konkurenceschopnost v mezinárodním měřítku a ve větší míře na nízkých mzdách a nízkých celkových výrobních nákladech. Zatímco tyto země využívají zejména nákladovou (cenovou) konkurenční schopnost, země ekonomicky vyspělejší mají lepší předpoklady ke kvalitativní (necenové) konkurenční schopnosti (Spěváček, Vintrová, Hájek a Žďárek, 2005).

3 REÁLNÁ KONVERGENCE BULHARSKA A RUMUNSKA K ZEMÍM EVROPSKÉ UNIE

V této kapitole provedeme samotnou analýzu procesu reálné konvergence Bulharska a Rumunska k zemím EU. Na začátku si však nejprve vymezíme časovou řadu a také datovou základnu, se kterou budeme pracovat a v krátkosti si nastíníme i vývoj bulharské a rumunské ekonomiky. Následně ke zjištění ekonomické úrovně využijeme HDP na obyvatele v PPS a v přepočtu směnným kurzem doplněným o ukazatele CPL a ERDI.

3.1 Referenční země, časová řada a datová základna

Datum 1. ledna 2007 se zapsalo do historie EU přistoupením dvou balkánských zemí, Bulharska a Rumunska, čímž se Unie rozrostla o dalších bezmála 30 milionů občanů. Šlo tak o pátou vlnu rozšíření a prozatím také poslední, kdy se EU rozrostla na dvacet sedm členských zemí. Předvstupní vyjednávání Bulharska a Rumunska byla zahájena v roce 2000, ale kvůli nedostatečnému pokroku v přípravě na členství nebyly tyto země v roce 2002 zařazeny mezi desítku zemí, o kterou se EU rozšířila v květnu 2004. Smlouva o přistoupení byla podepsána Bulharskem a také Rumunskem 25. dubna 2005 v Lucemburku (Zenkner, 2012).

Pro účely této práce byla bulharská a rumunská ekonomika vybrána nejen z důvodu stejného okamžiku přistoupení do EU, ale i stejného ekonomického postavení v rámci EU. Obě země patří ve srovnání se státy EU mezi nejméně ekonomicky vyspělé a řadí se také k nejchudším státům v Evropě vůbec. Stejně tak obě tyto země patří k tzv. čistým příjemcům z fondů EU, což se týká politiky soudržnosti a Společné zemědělské politiky (Zenkner, 2012).

Pro posouzení reálné konvergence využijeme, jak vyplývá z teoretické části, zejména ukazatele HDP na obyvatele v PPS, ale neopomeneme ani další výše zmíněné. Mezinárodní ekonomickou pozici Bulharska a Rumunska budeme porovnávat s EU jako celkem. Členové tohoto integračního uskupení spolu s roky přistoupení do EU jsou zaznamenáni v příloze 1. Průměr zemí EU budeme považovat za cílový stav bulharské a rumunské ekonomiky, tudíž průměrná ekonomická úroveň zemí EU bude rovna 100 %.

Co se týče časové řady, budeme pracovat s údaji od roku 2004, kdy došlo ke čtvrtému a zároveň největšímu rozšíření EU, která se rozrostla z patnácti členských zemí na dvacet pět, do roku 2010. Námi potřebné údaje týkající se roku 2011 nejsou prozatím dostupné nebo jsou pouze odhadované. Stěžejní pro nás budou data, která publikuje na svých webových stránkách Evropský statistický úřad (European Statistical Office - EUROSTAT). Jde o data, která jsou obsahově srovnatelná díky jejich tvorbě na základě stejné metodiky. Bulharsko i Rumunsko se účastní různých srovnávacích programů, konkrétně i ECP zmíněného v předchozí kapitole, v jehož rámci dochází ke srovnání HDP a cenovému porovnání za vybrané skupiny výrobků a služeb.

3.2 Vývoj ekonomik od roku 2004

Každá ekonomika se v čase určitým způsobem vyvíjí, zaznamenává růst či pokles makroekonomických agregátů jako je např. HDP, inflace, nezaměstnanost a nachází se v určité fázi hospodářského cyklu. Tento vývoj má svůj vliv i na proces reálné konvergence, a proto je dobré, si jej alespoň v krátkosti nastítnit. Svou pozornost věnujeme zejména vývoji ekonomik z pohledu jejich poptávkové strany. Budeme se tím pádem zabývat konečnou spotřebou, zahrnující soukromou spotřebu, za kterou budeme považovat výdaje domácností a neziskových institucí sloužící domácnostem a spotřebu veřejnou, představující výdaje vládních institucí. Dále pak hrubou tvorbou kapitálu, zahraničním obchodem a také vývojem HDP v jednotlivých letech.

3.2.1 Bulharská ekonomika

Hospodářský růst Bulharska můžeme do roku 2008 hodnotit jako poměrně vysoký a dynamický a také více než dvojnásobný oproti průměru EU. V roce 2004 dosahoval až rekordního růstu 6,7 %, zatímco EU vykazovala pouhý 2,5% nárůst. Mezi země, které v tomto roce dosáhly vyššího růstu než Bulharsko, patří pouze Lotyšsko (8,9 %), Rumunsko (8,5 %) a Litva (7,4 %). Růst HDP měl sice sestupnou tendenci na 6,2 % v roce 2008, což dosvědčuje i tabulka 3.1, ale i přesto ve srovnání s průměrem EU jej lze stále hodnotit jako velice dobrý výsledek bulharské ekonomiky (EUROSTAT, 2012a).

Tabulka 3.1 Růst reálného HDP v letech 2004 – 2011 (v %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	2,5	2,0	3,3	3,2	0,3	-4,3	2,0	1,5
Belgie	3,3	1,7	2,7	2,9	1,0	-2,8	2,3	1,9
Bulharsko	6,7	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,7
Česká republika	4,7	6,8	7,0	5,7	3,1	-4,7	2,7	1,7
Dánsko	2,3	2,4	3,4	1,6	-0,8	-5,8	1,3	1,0
Estonsko	6,3	8,9	10,1	7,5	-3,7	-14,3	2,3	7,6
Finsko	4,1	2,9	4,4	5,3	0,3	-8,4	3,7	2,9
Francie	2,5	1,8	2,5	2,3	-0,1	-2,7	1,5	1,7 ^f
Irsko	4,5	5,3	5,3	5,2	-3,0	-7,0	-0,4	0,7
Itálie	1,7	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,8	0,4
Kypr	4,2	3,9	4,1	5,1	3,6	-1,9	1,1	0,5
Litva	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,4	5,9
Lotyšsko	8,9	10,1	11,2	9,6	-3,3	-17,7	-0,3	5,5
Lucembursko	4,4	5,4	5,0	6,6	0,8	-5,3	2,7	1,1 ^f
Maďarsko	4,8	4,0	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,3	1,7
Malta	-0,5	3,7	2,8	4,3	4,3	-2,6	2,9	2,1
Německo	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,1	3,7	3,0
Nizozemsko	2,2	2,0	3,4	3,9	1,8	-3,5	1,7	1,2
Polsko	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,3
Portugalsko	1,6	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,9	1,4 ^p	-1,6 ^p
Rakousko	2,6	2,4	3,7	3,7	1,4	-3,8	2,3	3,1
Rumunsko	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,6	2,5
Řecko	4,4 ^p	2,3 ^b	5,5 ^p	3,0 ^p	-0,2 ^p	-3,3 ^p	-3,5 ^p	6,9 ^p
Slovensko	5,1	6,7	8,3	10,5	5,9	-4,9	4,2	3,3
Slovinsko	4,4	4,0	5,8	6,9	3,6	-8,0	1,4	-0,2
Španělsko	3,3	3,6	4,1	3,5	0,9	-3,7	-0,1	0,7
Švédsko	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5,0	6,1	3,9
Velká Británie	3,0	2,1	2,6	3,5	-1,1	-4,4	2,1	0,7

Poznámka: b – přerušení časové řady, f – prognóza, p – prozatímní hodnota.

Zdroj: EUROSTAT, 2012a - vlastní zpracování

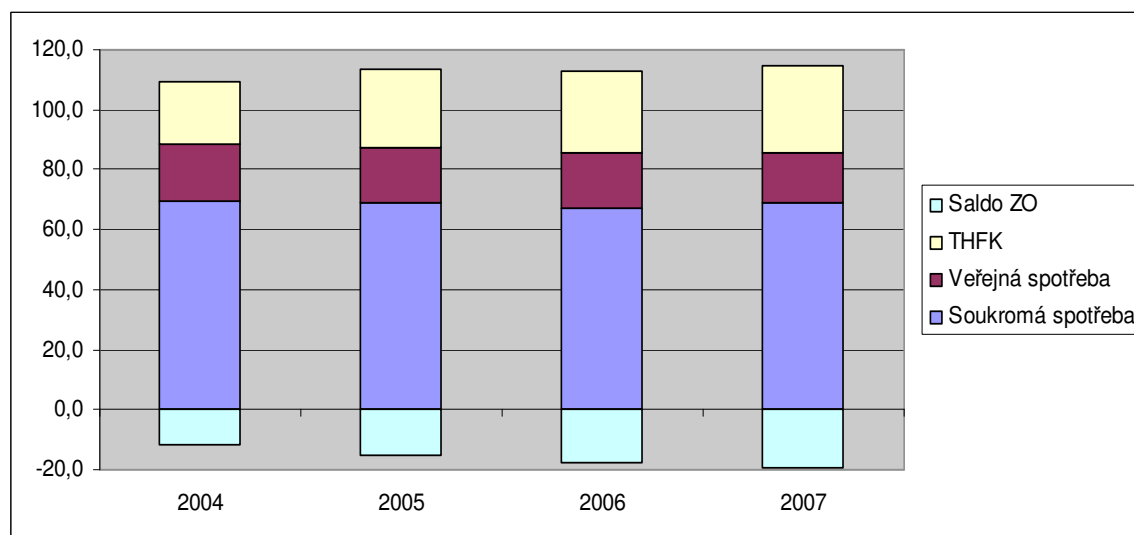
Hospodářský růst byl v letech 2004 až 2007 tažen především silnou domácí poptávkou, v níž převažoval vliv soukromé spotřeby podpořené růstem reálných mezd a stále se zvyšujícím zadlužováním obyvatelstva (Bulgarian National Bank, 2008). V oblasti tvorby hrubého kapitálu docházelo postupně i k růstu investic. V roce 2007 se investice do strojů a staveb podílely na tvorbě HDP 28,7 % (EUROSTAT, 2012b). Problémem Bulharska byl však narůstající schodek zahraničního obchodu, který v roce 2007 představoval až 19,7 % HDP. Hodnoty sald zahraničního obchodu, nejen pro Bulharsko, ale také Rumunsko, jsme vypočítali dle dostupných dat z EURASTATu a jsou součástí přílohy 2. Struktura poptávky od roku 2004 do roku 2007 je znázorněna v tabulce 3.2 a grafu 3.1, kde jednoznačně můžeme vidět rozhodující podíl soukromé spotřeby na tvorbě HDP a prohlubující se schodek zahraničního obchodu.

Tabulka 3.2 Struktura poptávky od roku 2004 – 2007 (v % HDP)

	2004	2005	2006	2007
Soukromá spotřeba	69,3	69,2	67,5	69,0
Veřejná spotřeba	19,4	18,3	18,0	16,7
THFK	20,4	25,7	27,6	28,7
Saldo ZO	-11,5	-15,1	-17,6	-19,7

Zdroj: EUROSTAT, 2012abc – vlastní výpočty a zpracování

Graf 3.1 Struktura poptávky od roku 2004 – 2007 (v % HDP)



Zdroj: EUROSTAT, 2012abc – vlastní zpracování

S roky 2008 a 2009 se projevily následky hospodářské krize a ekonomiky jednotlivých členských zemí EU se začaly ocitat v recesi. Stejně tomu bylo i u Bulharska,

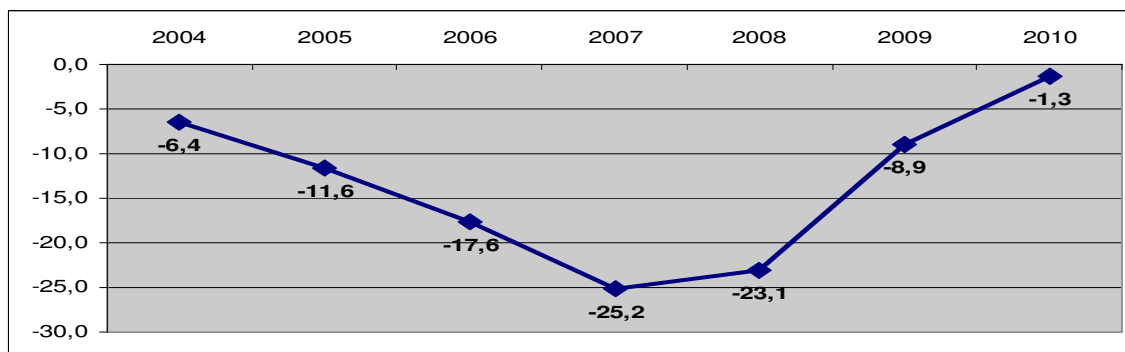
u kterého se dá ale říci, že se krize projevila se zpožděním. Zatímco ekonomická aktivita EU v roce 2008 silně zeslábla (růst HDP o pouhých 0,3 %), Bulharsko vykazovalo růst až 6,2 % (EUROSTAT, 2012a).

Hlavními faktory poklesu v roce 2009 byl za celek zemí EU na straně poptávky především prudký pád investic do fixního kapitálu, které poklesly o 12 %. V rámci konečné spotřeby vzrostla veřejná spotřeba meziročně o 2,2 % a soukromá spotřeba poklesla o 1,7 % (EUROSTAT, 2010).

Bulharská ekonomika se však v roce 2009, oproti předchozímu růstu v roce 2008, hluboce propadla na -5,5 % (EUROSTAT, 2012a). Nejsilněji byla krizí zasažena oblast tvorby kapitálu, kdy došlo k poklesu oproti minulému roku o 17,6 % (EUROSTAT, 2010). V rámci konečné spotřeby sice došlo k poklesu jak soukromé, tak veřejné spotřeby, ale ne tak rapidně jako u investic. Tudíž platí, že klíčovou roli v konečné spotřebě stále hrály soukromé výdaje domácností a neziskových institucí sloužící domácnostem podílející se na tvorbě HDP v tomto roce 63,2 % (EUROSTAT, 2012c). Struktura poptávky od roku 2008 do roku 2010 je podrobněji znázorněna v příloze 3.

Od roku 2010 můžeme hovořit o postupném oživování bulharské ekonomiky, v tomto roce je vykazován růst pouhých 0,4 %. Situace se však v roce 2011 zlepšila a ekonomický růst bulharské ekonomiky dosahoval 1,7 %, tudíž byl o desetinu vyšší než průměr růstu EU pohybujícího se na 1,6 % (EUROSTAT, 2012a). Největší podíl na růstu HDP měly především rostoucí vývozy. V 1. čtvrtletí roku 2011 byl na běžném účtu platební bilance zaznamenán přebytek ve výši 147 milionů EUR (EUROSTAT, 2012e). Hlavním faktorem, který ovlivnil vytvoření tohoto přebytku, byla stále se zlepšující bilance v obchodu a službách, a to jak v důsledku rostoucích vývozů, tak i díky zpomalení růstu dovozu. Pro rok 2011 je dokonce předpovídán přebytek běžného účtu platební bilance ve výši 1,6 % HDP, což by v rámci bulharského zahraničního obchodu představovalo obrovský pokrok (Directorate-General for Economic and Financial Affairs, 2011). Vývoj běžného účtu platební bilance byl totiž od roku 2004 do roku 2010 v procentuálním vyjádření ve vztahu k HDP značně negativní. Jak můžeme vidět v grafu 3.2, zejména v roce 2007 došlo k velkému nárůstu schodku. V tomto roce dosahoval běžný účet deficitu až 25,2 % HDP, což ve srovnání s ostatními členskými zeměmi EU představovalo nejvyšší hodnotu tohoto roku (EUROSTAT, 2012f).

Graf 3.2 Vývoj deficitu běžného účtu platební bilance v letech 2004 – 2010 (v % HDP)



Zdroj: EUROSTAT, 2012f – vlastní zpracování

3.2.2 Rumunská ekonomika

V roce 2004 rumunská ekonomika postupovala rychlým tempem růstu, HDP vzrostl meziročně o 8,5 %, čímž dosahoval druhého nejvyššího růstu v EU po Lotyšsku, dosahujícím 8,9% růstu (EUROSTAT, 2012a). Hlavním motorem růstu HDP Rumunska byla v tomto roce soukromá spotřeba, která se na tvorbě HDP podílela celými 69 % (EUROSTAT, 2012c).

S rokem 2005 dochází ke zpomalení dynamiky hospodářského růstu, o více než polovinu v předchozím roce, a to na 4,2 % (EUROSTAT, 2012a). Tento vývoj byl přičítán pomalejšímu růstu domácí poptávky a navýšením negativního příspěvku čistého vývozu. V meziročním srovnání dochází ke změně a nejrychleji se rozšiřující součástí agregátní poptávky se stává tvorba hrubého fixního kapitálu. V roce 2005 byla v této oblasti zaznamenána meziroční změna o 15,3 % (EUROSTAT, 2010). Tento vývoj byl zapříčiněn zejména rostoucím trendem ve výstavbě průmyslových, skladovacích a komerčních zařízení mimo města a provádění rozsáhlých projektů v oblasti infrastruktury (National Bank of Romania, 2005). V roce 2006 byl tento trend zachován, tudíž došlo nejen k dalšímu navyšování v oblasti hrubé tvorby fixního kapitálu, ale také k růstu HDP. Struktura poptávky v procentuálním vyjádření ve vztahu k HDP v letech 2004 až 2006 je zaznamenána v příloze 4.

Růst HDP několik let táhla zejména soukromá spotřeba, která byla podporována především nárůstem úvěrů a platů. V roce 2008 došlo k propadu soukromé spotřeby, který

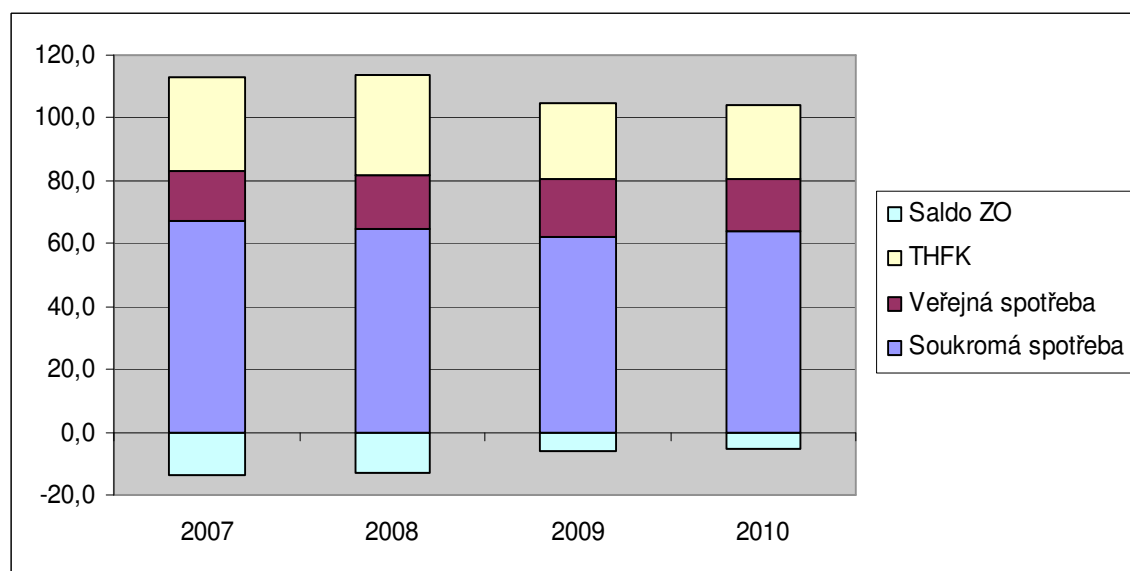
pokračoval i v průběhu celého roku 2009, v tomto roce pokles až o 10,2 %, a roku 2010, kdy byl vykazován nižší pokles ve výši 1,2 % (EUROSTAT, 2010). Tento vývoj se samozřejmě odrazil i na podílu soukromé spotřeby na tvorbě HDP, kde došlo k jejímu snížení, což dosvědčuje i tabulka 3.3 spolu s grafem 3.3, kde můžeme vidět vývoj jednotlivých složek poptávky od roku 2007 do roku 2010 v % HDP. Za tímto stálo více příčin. Mezi nejdůležitější patřily snížení objemu úvěrů, zvýšení nezaměstnanosti a omezení investičních aktivit firem v důsledku krize (National Bank of Romania, 2010), která se tak podepsala na rumunském hospodářství poklesem HDP v roce 2009 o 6,6 % (EUROSTAT, 2012a).

Tabulka 3.3 Struktura poptávky v letech 2007 – 2010 (v % HDP)

	2007	2008	2009	2010
Soukromá spotřeba	66,9	64,9	62,1	64,0
Veřejná spotřeba	16,0	16,9	18,5	16,4
THFK	30,2	31,9	24,4	24,0
Saldo ZO	-13,9	-13,0	-6,0	-5,2

Zdroj: EUROSTAT, 2012abc – vlastní výpočty a zpracování

Graf 3.3 Struktura poptávky v letech 2007 – 2010 (v % HDP)



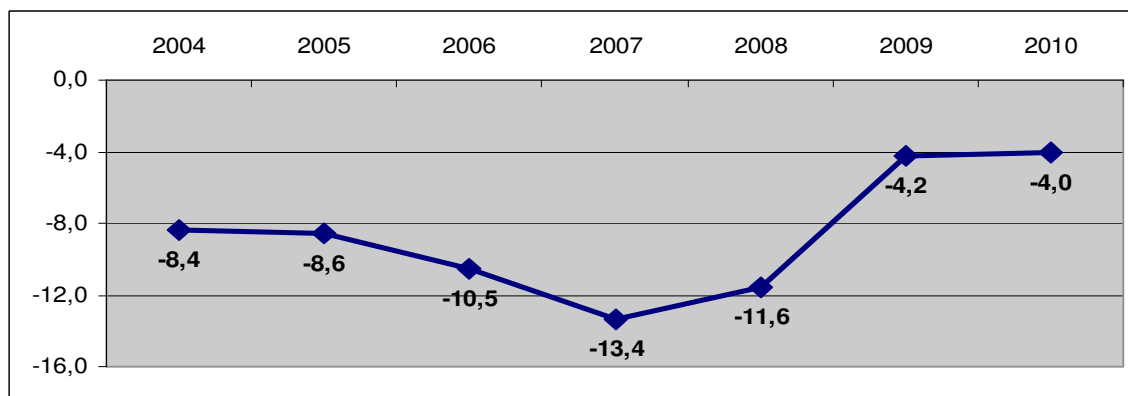
Zdroj: EUROSTAT, 2012abc – vlastní zpracování

V roce 2010 byla rumunská ekonomika nadále ovlivňována negativními účinky hospodářské krize. Pokles ekonomiky sice pokračoval a představoval propad o 1,6 %, ale byl mnohem nižší než v předchozím roce. Pro rok 2011 je EUROSTATem vykazován

opět růst dosahující 2,5 % (EUROSTAT, 2012a), přičemž rozhodující podíl na tvorbě HDP má mít stále soukromá spotřeba ve výši 64 % (EUROSTAT, 2012c).

Dlouhodobým trendem rumunského zahraničního obchodu bylo až do roku 2008 výrazně záporné saldo běžného účtu platební bilance, jehož hlavní příčinou byl vysoký deficit zahraničního obchodu. Za rok 2007 deficit zahraničního obchodu představoval až 13,9 % HDP. Tento značně negativní vývoj byl však zmírněn v roce 2009, kdy došlo k radikálnímu snížení deficitu běžného účtu platební bilance, za čímž stál zejména pokles deficitu zahraničního obchodu. To nastalo díky velkému propadu dovozů v důsledku oslabení domácí poptávky (National Bank of Romania, 2010). Deficit běžného účtu v procentuálním vyjádření ve vztahu k HDP dosáhl hodnoty 4,2 %, oproti 11,6 % HDP v roce 2008. Pro rok 2010 přetrvával tento zlepšující se vývoj a došlo tak k dalšímu snížení deficitu běžného účtu (EUROSTAT, 2012f). Celkový vývoj deficitu běžného účtu platební bilance od roku 2004 do roku 2010 najdeme v grafu 3.4.

Graf 3.4 Vývoj deficitu běžného účtu platební bilance od roku 2004 – 2010 (v % HDP)



Zdroj: EUROSTAT, 2012f - vlastní zpracování

3.3 HDP na obyvatele v PPS

Ekonomickou úroveň jednotlivých členských zemí EU, se zaměřením především na Bulharsko a Rumunsko, budeme porovnávat se zeměmi EU nejprve pomocí ukazatele HDP na obyvatele v PPS. V teoretické části jsme se již zmínili o výhodách využití tohoto hlavního ukazatele reálné konvergence, ale je třeba si říci, že je využíván i v případě

čerpání prostředků ze strukturálních fondů EU. Regiony, kde je HDP na obyvatele v PPS nižší než 75 % průměru zemí EU, mají totiž nárok na čerpání prostředků z těchto fondů.

Při srovnávání ekonomické úrovně Bulharska a Rumunska se zeměmi EU využijeme objemový index HDP na obyvatele v PPS, v jehož rámci je průměr zemí EU roven 100 %. Je-li hodnota tohoto ukazatele vyšší než 100 %, pak je ekonomická úroveň dané země vyšší než průměr EU a naopak (EUROSTAT, 2012g). V tabulce 3.4 máme vývoj indexu v zemích EU zaznamenaný od roku 2004 do roku 2010.

Tabulka 3.4 HDP na obyvatele v PPS (EU = 100 %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Změna 2004-2010
EU	100	100	100	100	100	100	100	0
Belgie	121	120 ^b	118	116	116	118	119	-2
Bulharsko	35	37	38	40	44	44	44	9
Česká republika	78	79 ^b	80	83	81	82	80	2
Dánsko	126	124 ^b	124	123	125	123	127	1
Estonsko	57	62 ^b	66	70	69	64	64	7
Finsko	116	114 ^b	114	118	119	115	115	-1
Francie	110	110 ^b	108	108	107	108	108	-2
Irsko	143	145 ^b	146	148	133	128	128	-15
Itálie	107	105 ^b	105	104	104	104	101	-6
Kypr	89	91 ^b	91	92	99	100	99	10
Litva	51	53 ^b	56	59	61	55	57	6
Lotyšsko	46	48 ^b	51	56	56	51	51	5
Lucembursko	253	255 ^b	270	275	279	266	271	18
Maďarsko	63	63 ^b	63	62	64	65	65	2
Malta	78	78 ^b	76	76	79	82	83	5
Německo	115	116 ^b	115	116	116	116	118	3
Nizozemsko	129	131 ^b	131	132	134	132	133	4
Polsko	51	51 ^b	52	54	56	61	63	12
Portugalsko	77	79 ^b	79	79	78	80	80	3
Rakousko	128	125 ^b	126	124	124	125	126	-2
Rumunsko	34	35	38	42	47	47	46	12
Řecko	94 ^p	91 ^{bp}	92 ^p	90 ^p	92 ^p	94 ^p	90 ^p	-4
Slovensko	57	60 ^b	63	68	73	73	74	17
Slovinsko	87	87 ^b	88	88	91	87	85	-2
Španělsko	101	102 ^b	105	105	104	103	100	-1
Švédsko	126	122 ^b	123	125	124	119	123	-3
Velká Británie	124	122 ^b	120	116	112	111	112	-12

Poznámka: b – přerušení časové řady, p – prozatímní hodnota

Zdroj: EUROSTAT, 2012g - vlastní výpočty a zpracování

Již na první pohled je z tabulky 3.4 patrná různorodost ve výši HDP na obyvatele v PPS v zemích EU, kde najdeme země pohybující se jednak výrazně nad úrovní, ale také

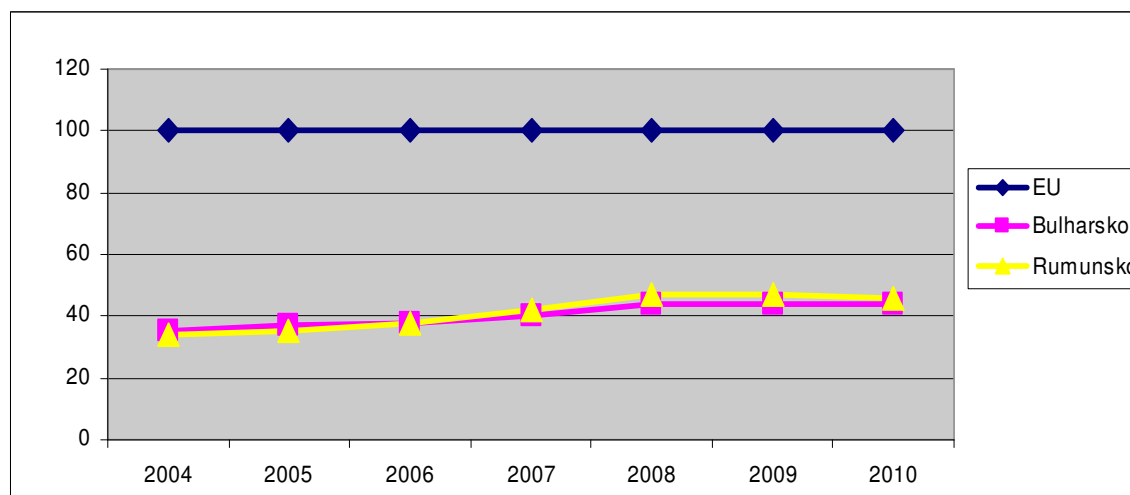
pod úrovní průměrné ekonomické úrovně EU. Bulharsko a Rumunsko se řadí mezi země výrazně pod průměrem EU a ve srovnání s ostatními členskými státy EU jim tak v pomyslném žebříčku patří poslední dvě příčky. Bulharsko a Rumunsko však nejsou jediní, kteří se nacházejí pod úrovní 100 %. Najdeme zde totiž i ČR, Estonsko, Kypr, Litvu, Lotyšsko, Maďarsko, Maltu, Polsko, Portugalsko, Řecko, Slovensko a Slovinsko. Krom Portugalska a Řecka se tak jedná o země, které se staly členy EU 1. května 2004 v rámci čtvrté vlny rozšiřování. I přesto jsou na tom tyto země ve srovnání s Bulharskem a Rumunskem lépe, protože jejich HDP na obyvatele v PPS je alespoň vyšší než polovina průměru EU.

Co se týče zemí, které se naopak nacházejí nad průměrem EU, tudíž dosahují hodnoty vyšší jak 100 %, je jednoznačně lídrem v tomto pomyslném žebříčku Lucembursko. V roce 2008, kdy se ekonomiky členských zemí EU nacházejí na vrcholu, dosáhlo hodnoty až 279 %, což je přibližně dva a půl krát více, než průměr EU. Bohatství tohoto velkovévodství je dáno především velkým počtem zaměstnaných z Belgie, Francie a Německa, kteří zde pracují, ale nebydlí. Druhou nejbohatší zemí v tomto roce bylo Nizozemsko (134 %) a v závěsu za ním Irsko (133 %). Při srovnání hodnot vykazovaných těmito vyspělými ekonomikami s Bulharskem (v roce 2008 44 %) a Rumunskem (v roce 2008 47 %) se dostáváme na rozdíl u Lucemburska více než 200 procentních bodů. U Nizozemska a Irsku pak rozdíl dosahující přibližně 90 procentních bodů (p.b.). Tudíž o výrazných rozdílech v ekonomické úrovni jednotlivých členských zemí EU nemůže být pochyb.

Přibližování ekonomické úrovně Bulharska a Rumunska k průměru EU je nicméně na dobré cestě, což naznačuje i graf 3.5 zachycující rychlost konvergence. Do roku 2006 se Bulharsko a Rumunsko pohybovalo pod úrovní 40 % průměru EU, svým přistoupením do EU 1. ledna 2007 se jim podařilo posunout za tuto hranici a pokračovat v procesu reálné konvergence k zemím EU. V roce 2010 Bulharsko dosahovalo 44 % a Rumunsko 46 % průměru ekonomické úrovně EU. Jak můžeme vidět v tabulce 3.4, od roku 2004 do roku 2010 v Bulharsku došlo k přiblížení se průměru EU o 9 a v Rumunsku o 12 procentních bodů. Tento posun patřil po Slovensku (změna o 17 p.b.), Polsku (změna o 12 p.b.) a Kypru (změna o 10 p.b.) k nejvýraznějším. Značný podíl na tom měl zejména vysoký a dynamický růst HDP bulharské a rumunské ekonomiky, který se pohyboval výrazně nad průměrem EU. V rámci tohoto pozitivního trendu můžeme ale

očekávat, že čím více se Bulharsko a Rumunsko bude přibližovat k průměrné ekonomické úrovni EU, tím se tento proces bude zpomalovat. Dosažení průměrné ekonomické úrovně EU je proces trvající několik desítek let, což je patrné např. i u států jižní Evropy, které se staly členy EU již v osmdesátých letech. A i přesto Portugalsko a Řecko zatím stále nedosáhly na průměrnou ekonomickou úroveň EU.

Graf 3.5 HDP na obyvatele v PPS Bulharska a Rumunska v letech 2004 - 2010
(EU = 100 %)



Zdroj: EUROSTAT, 2012g – vlastní zpracování

3.4 HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem

Pomocí HDP na obyvatele vyjádřeného v PPS jsme eliminovali odlišnosti cenových úrovní a srovnávali jsme tak hodnoty HDP, které odrážely rozdíly v objemu nakupovaného zboží a služeb. Jednalo se tedy o reálné ukazatele. V této podkapitole se však zaměříme na hodnoty HDP na obyvatele vyjádřené ve společné měně, kterou bude euro, a to za pomoci směnných kurzů. Ty odrážejí nejen rozdíly nakoupeného objemu zboží a služeb v různých zemích, ale také rozdíly cenových úrovní mezi zeměmi a jedná se proto o nominální ukazatele (Kadeřábková, 2002).

Pro přepočet HDP na obyvatele směnným kurzem, je zapotřebí provést výpočet, v jehož rámci budeme pracovat s ukazatelem nominálního HDP na hlavu v eurech, jak za celek zemí EU, tak jednotlivých členských zemí EU, jehož vývoj je zaznamenán v příloze 5. Výsledkem je tabulka 3.5, která zaznamenává vývoj HDP na obyvatele

v přepočtu směnným kurzem od roku 2004 do roku 2010, kdy průměr zemí EU je opět roven 100 %. Stejně tak jako tomu bylo u HDP na obyvatele v PPS, i tady platí, že pokud hodnota ukazatele převyší 100 %, pak je ekonomická úroveň země vyšší než průměr EU a naopak.

Tabulka 3.5 HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem (EU = 100 %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Změna 2004-2010
EU	100	100	100	100	100	100	100	0
Belgie	129	129	127	129	129	134	134	5
Bulharsko	12	13	14	18	18	20	20	8
Česká republika	41	45	49	59	59	57	58	17
Dánsko	168	170	170	171	171	173	174	6
Estonsko	33	37	42	49	49	44	44	11
Finsko	134	133	133	140	140	137	137	3
Francie	122	121	120	120	120	125	122	0
Irsko	171	175	176	162	162	153	143	-27
Itálie	111	109	107	105	105	107	105	-5
Kypr	78	80	80	86	86	90	89	10
Litva	24	27	30	39	39	34	34	10
Lotyšsko	22	25	30	40	40	35	34	12
Lucembursko	276	290	303	323	323	320	326	49
Maďarsko	37	39	38	42	42	39	40	2
Malta	52	53	52	56	56	54	53	1
Německo	123	120	119	120	120	123	124	2
Nizozemsko	139	140	140	145	145	147	145	6
Polsko	24	28	30	38	38	34	38	14
Portugalsko	65	65	64	65	65	67	66	1
Rakousko	132	132	132	136	136	140	140	7
Rumunsko	13	16	19	26	26	23	24	11
Řecko	77	77	79	83	83	87	82	5
Slovensko	29	32	35	48	48	49	50	21
Slovinsko	63	64	65	74	74	74	71	8
Španělsko	91	93	95	96	96	97	93	3
Švédsko	149	147	148	144	144	134	152	3
Velká Británie	136	136	136	117	117	108	112	-24

Zdroj: EUROSTAT, 2012h - vlastní výpočty a zpracování

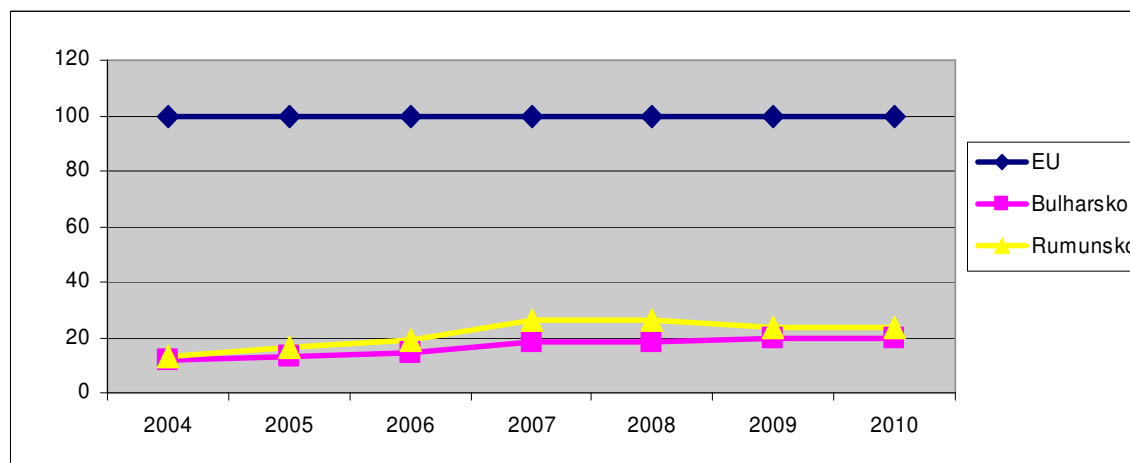
Z tabulky 3.5 jsou opět viditelné značné rozdíly ve výši HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem. Můžeme zde najít země pohybující se výrazně pod průměrem, ale i nad průměrem EU. Pozice Bulharska a Rumunska se však v našem pomyslném žebříčku nemění. Nadále tyto dvě země zůstávají nejen výrazně pod průměrem EU, ale i pod polovinou průměru EU a patří jim tak poslední dvě příčky. Pod

polovinou průměru EU se však tentokrát nenacházejí samy. Spolu s nimi se zde řadí Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Slovensko a do roku 2006 také Česká republika.

Výrazně nad úrovní průměru EU a lídrem v našem pomyslném žebříčku zůstává Lucembursko, které v roce 2008 převyšovalo průměr EU více než trojnásobně a je tak zemí s nejvyšší ekonomickou úrovní v EU. Za Lucembursko se pak s odstupem 152 p.b. zařadilo Dánsko, dosahující v roce 2008 171 % a Irsko, které v tomto roce dosahovalo 162 % průměru EU. Rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých členských zemí jsou tedy opět značné. Nebudeme-li brát v potaz Lucembursko a srovnáme zemi s nejvyšší ekonomickou úrovní za námi poslední zjištěný rok (Dánsko dosahující 174 % průměru EU) s nejnižší ekonomickou úrovní (Bulharsko dosahující 20 % EU) dostaneme se na rozdíl až 154 p.b.

Na základě vývoje HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem sice dochází u Bulharska a Rumunska k přibližování se průměru ekonomické úrovně EU, ale velice pozvolna, jak můžeme vidět v grafu 3.6. V roce 2004 se pohybovala ekonomická úroveň Bulharska na 12 % a Rumunska na 13 % průměru EU. V roce přistoupení do EU se podařilo Bulharsku přiblížit průměru EU o 6 p.b. a Rumunsku dokonce o 12 p.b.. Stále se ale jedná o velice nízkou ekonomickou úroveň, která v roce 2010 dosahovala u Bulharska pouhých 20 %, u Rumunska 24 % průměru EU. V případě Rumunska dokonce došlo od roku 2008 k poklesu o 2 p.b. Z těchto údajů, je tedy zřejmé, že reálná ekonomická úroveň Bulharska a Rumunska, zjištěná pomocí PPS je podstatně vyšší. Jak jsme se již zmiňovali v druhé kapitole, zkreslení způsobené přepočtem národních měn na EUR pomocí směnného kurzu je dáno tím, že kurz nevyjadřuje reálnou kupní sílu měn a v případě Bulharska a Rumunska je vzhledem ke kupní síle měn podhodnocen (Spěváček, 2003).

Graf 3.6 HDP na obyvatele Bulharska a Rumunska v přepočtu směnným kursem v letech 2004 - 2010 (EU = 100 %)



Zdroj: EUROSTAT, 2012h – vlastní zpracování

3.4.1 Srovnatelná cenová hladina

V případě převodu národních měn na společnou měnu pomocí tržních směnných kurzů, musíme tedy počítat s tím, že v zemích kde je cenová úroveň nižší, je takto převedený HDP podceněn proti jeho reálné výši a naopak. Jak tomu je u Bulharska a Rumunska s cenovou úrovní zjistíme pomocí ukazatele CPL, v jehož rámci dochází ke sbližování PPS a směnného kurzu. Při jeho využití budeme považovat průměr zemí EU za 100 %. Pokud je výsledná hodnota vyšší než 100 %, pak je cenová úroveň země vyšší než průměr EU a naopak.

Tabulka 3.6 Srovnatelná cenová úroveň Bulharska a Rumunska v letech 2004 - 2010 (EU = 100 %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bulharsko	42,0	43,3	44,9	45,6	49,4	51,3	50,8
Rumunsko	43,3	54,5	57,6	63,8	63,1	57,6	58,8

Zdroj: EUROSTAT, 2012ch – vlastní zpracování

Z tabulky 3.6 můžeme vidět, že cenová úroveň Bulharska a Rumunska je podstatně nižší než cenová úroveň EU. Zejména v důsledku vysoké míry inflace v Bulharsku se cenová úroveň v letech 2004 až 2009 přiblížila úrovni EU (z 42,0 % v roce 2004 na 51,3 % v roce 2009). Podobný vývoj byl i v Rumunsku, kdy se cenová hladina v roce 2004 přiblížila průměru EU z 43,3 % na 63,8 % v roce 2007. V roce 2008 došlo sice

k poklesu cenové úrovně, ale ne tak velkému jako tomu bylo v roce 2009. V tomto roce cenová úroveň Rumunska poklesla na 57,6 % průměru EU především v důsledku posilování eura. Rumunské leu (Romanian New Leu – RON) oslabilo vůči EUR z 3,68 leu v roce 2008 na 4,24 leu v roce 2009 (EUROSTAT, 2012i). Pro rok 2010 platí, že v Bulharsku cenová úroveň dosahovala téměř 51 % průměru EU, v Rumunsku téměř 59 % průměru EU. Na nákup stejného koše statků v zemích EU bychom tedy potřebovali v průměru, buďto 100 bulharských leva (Bulgarian New Lev – BGN), anebo 100 RON. V Bulharsku bychom pak tento koš pořídili jen za 51 BGN a v Rumunsku za 59 RON.

3.4.2 Odchylka směnného kurzu od parity kupní síly

Druhým ukazatelem vyjadřujícím vztah PPS a směnného kurzu je ukazatel ERDI. Výsledná hodnota tohoto ukazatele vyšší než 1 představuje podhodnocení směnného kurzu vůči PPS a naopak. Pokud je ukazatel ERDI nižší než 1, je směnný kurz vůči PPS nadhodnocen.

Při využití tohoto ukazatele je však třeba brát v úvahu výhrady spojené s limitovaností jeho použití. Ty jsou dány zejména tím, že technická a technologická mezera většinou způsobuje „rozevírání nůžek“ mezi devizovým kurzem a paritou v neprospěch méně vyspělé země. Ceny technicky progresivních výrobků, jejichž koncentrace je ve vyspělých zemích podstatně větší než v rozvojových zemích, mají velký předstih před cenovým vývojem standardních výrobků. Můžeme pak mluvit o tom, že při prodeji takových výrobků se platí „daň zaostalosti“. Mezi další z výhrad patří to, že jen část výrobků a služeb, které jsou v tuzemsku vyrobeny a poskytnuty, vstupuje do mezinárodních transakcí. Tomuto ukazateli se také nedaří dostatečně dobře zachytit kvalitativní změny, vývoj a očekávání (Zahradník, 2003).

V tabulce 3.7 je zachycen vývoj ukazatele ERDI pro Bulharsko a Rumunsko v letech 2004 až 2010, přičemž je vypočten z dostupných dat CPL vzhledem k EU a průměrných ročních kurzů BGN a RON k EUR nacházejících se na EUROSTATu zaznamenaných v příloze 6. Prostřednictvím těchto údajů jsme schopni nejprve vypočíst PPS, které jsou taktéž součástí přílohy 6, vypočítaných dle vzorce 2.1 a následně samotný ukazatel ERDI dle vzorce 2.2.

Tabulka 3.7 Vývoj ukazatele ERDI v Bulharsku a Rumunsku v letech 2004 – 2010

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bulharsko	2,38	2,31	2,23	2,19	2,02	1,95	1,97
Rumunsko	2,31	1,83	1,74	1,57	1,58	1,74	1,70

Zdroj: EUROSTAT, 2012 – vlastní výpočty a zpracování

Z tabulky 3.7 lze jednoznačně vidět, že směnný kurz nejen BGN, ale i RON je vůči PPS podhodnocen. V roce 2004 byl kurz BGN a RON téměř 2,5krát podhodnocen vzhledem k jejich kupní síle. Vývoj v dalších letech, však přinesl zlepšení, kdy se míra podhodnocení v roce 2010 snížila u BGN na 1,97; u RON na 1,70 a směnný kurz se tak přiblížil k PPS.

4 POZICE BULHARSKA A RUMUNSKA V EVROPSKÉ UNII

V rámci této kapitoly se zaměříme na pozici Bulharska a Rumunska v EU nejen z pohledu ekonomické úrovně a rozdílů vzniklých při odlišení převodu pomocí PPS a směnných kurzů, ale i úrovně cenové. Pokusíme se zjistit jaký vliv má evropská politika soudržnosti na bulharskou a rumunskou ekonomiku, a jak rychle se dařilo Bulharsku a Rumunsku přibližovat průměrné ekonomické úrovni EU. Zároveň nastíníme i možnosti budoucího vývoje v souvislosti s procesem reálné konvergence.

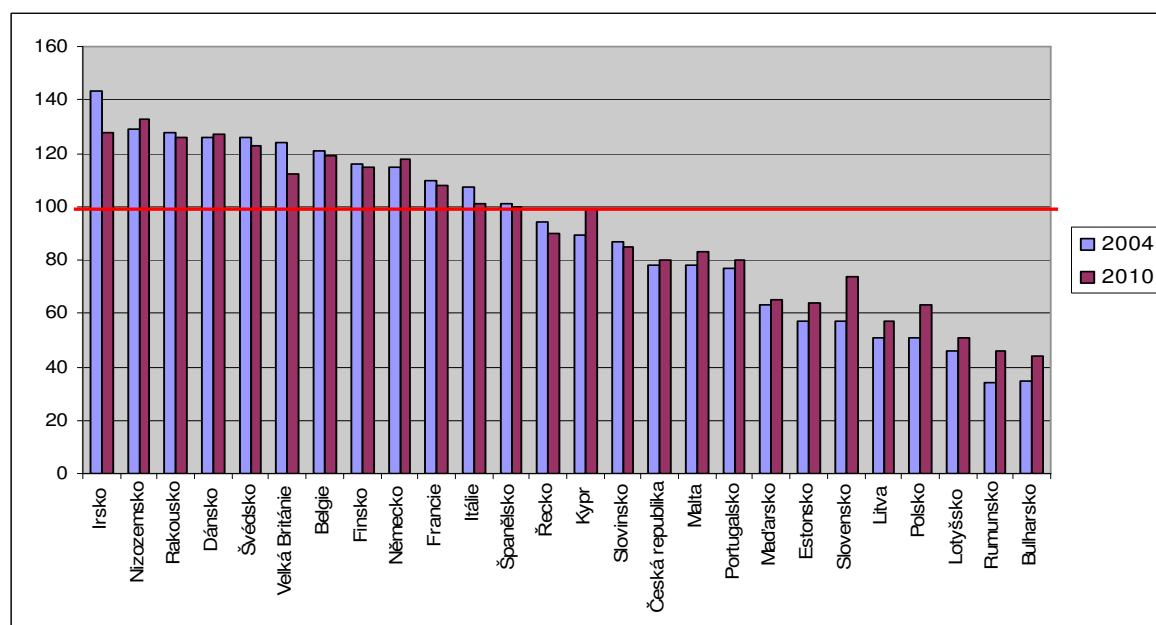
4.1 Odlišení převodu pomocí PPS a směnných kurzů

Odlišení převodu pomocí PPS oproti převodu pomocí směnných kurzů je obzvláště významné u méně rozvinutých zemí, jejichž měny bývají obvykle značně podhodnoceny vůči měnám vyspělých zemí. U vyspělých zemí jsou naopak hodnoty v obou vyjádřeních podobné, což znamená, že oficiální směnné kurzy přesněji odrážejí kupní sílu národní měny. Pokud tedy srovnáme HDP na hlavu mezi vyspělejšími a méně vyspělými zeměmi, budou rozdíly výraznější při převodu pomocí směnných kurzů než při převodu pomocí parit kupní síly (Kadeřábková, 2002). Názorně tento rozdíl vidíme z údajů o výši HDP na obyvatele v PPS a v přepočtu směnným kurzem za rok 2010 v grafu 4.1.

U vyspělých zemí jako je např. Nizozemsko, Irsko, Rakousko, Belgie, Německo, Finsko či Francie můžeme vidět, že hodnoty HDP na obyvatele v PPS a v přepočtu

směnným kurzem jsou v roce 2010 skutečně podobné. U těchto zemí také platí, že hodnota HDP na obyvatele v PPS je menší než hodnota HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem. U Velké Británie se dá hovořit o ideálním stavu, kdy se obě hodnoty HDP na obyvatele v tomto roce shodují. U Dánska nebo Švédska je, ale rozdíl hodnot HDP na hlavu výraznější a svědčí tak o nadhodnocení dánské a švédské koruny vůči euru. U méně vyspělých zemí jako je např. Bulharsko, Rumunsko, Litva, Polsko, Maďarsko je rozdíl HDP na obyvatele v PPS a v přepočtu směnným kurzem značný. U těchto zemí je však výrazně vyšší HDP na obyvatele v PPS oproti přepočtu pomocí směnných kurzů, což potvrzuje to, že měny těchto zemí jsou vůči euru značně podhodnoceny. Tudíž HDP na obyvatele přepočtený pomocí směnných kurzů nevyjadřuje reálnou (cenově srovnatelnou) ekonomickou úroveň méně vyspělých zemí vůči vyspělejším zemím. Cenovou srovnatelnost nám zajišťuje využití PPS.

Graf 4.1 Srovnání HDP na obyvatele v PPS a v přepočtu směnným kurzem v roce 2010 (EU = 100 %)



Poznámka: V grafu chybí atypické Lucembursko, HDP/ob. v PPS= 271 %, HDP/ob. v přepočtu ER= 326 %.

Zdroj: EUROSTAT, 2012gh – vlastní zpracování

Z výše zmíněného je tedy zřejmé, že využití HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem není pro naše účely zjišťování ekonomické úrovně tím nejlepším možným ukazatelem. Zejména v případě zemí s nižší ekonomickou úrovní, kde jsou rozdíly mezi HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem a v PPS velmi výrazné.

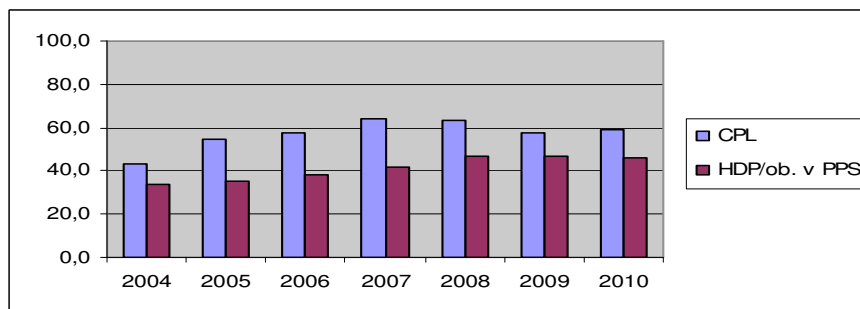
V případě Bulharska činil tento rozdíl v roce 2010 24 procentních bodů (44 % úrovně EU v případě HDP na obyvatele v PPS proti 20 % úrovně EU v případě HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem). Pro Rumunsko v roce 2010 dosahoval tento rozdíl 22 procentních bodů (46 % úrovně EU v případě HDP na obyvatele v PPS proti 24 % úrovně EU v případě HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem). Z tohoto vyplývá, že při použití HDP na obyvatele v PPS se postavení zemí EU s nižší ekonomickou úrovní zlepší a rozdíly mezi vyspělými a méně vyspělými zeměmi se zmenší. I přesto má však ukazatel HDP na obyvatele v přepočtu směnným kurzem svou určitou vypovídací schopnost, kterou je třeba mít na paměti.

I přes zohlednění rozdílů vzniklých v důsledku použití HDP na obyvatele v PPS a v přepočtu pomocí směnných kurzů je pozice Bulharska a Rumunska v EU v námi sledovaných letech stále stejná. Jejich ekonomická úroveň je nejnižší v EU.

4.2 Závislost ekonomické a cenové úrovně

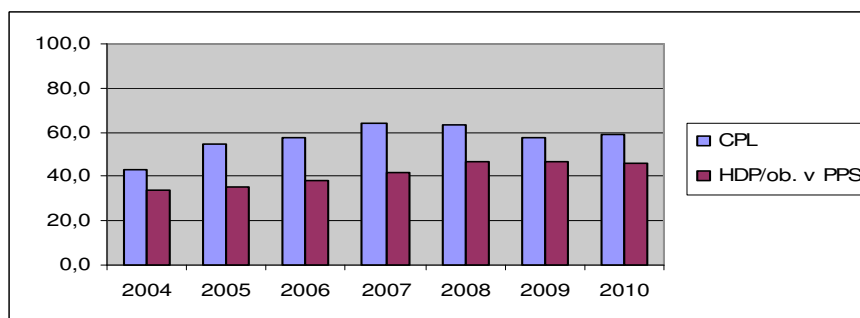
V teoretické části jsme zmínili určitou závislost, která existuje mezi ukazateli ekonomické (HDP na obyvatele v PPS) a cenové (CPL) úrovně. Ve srovnání se zeměmi ekonomicky vyspělejšími mají země s nízkou ekonomickou úrovní také nízkou cenovou úroveň. Přičemž platí, že růst ekonomické úrovně je zpravidla doprovázen růstem cenové hladiny. Z tohoto důvodu je důležité sledovat zvyšování cenové úrovně spolu se zvyšováním ekonomické úrovně. V této souvislosti je propojení reálné a nominální konvergence zjevné. Jedná se o procesy vzájemně se doplňující a ovlivňující, na které proto nemůžeme pohlížet odděleně. Závislost ekonomické a cenové úrovně se potvrdila i v případě Bulharska a Rumunska, což dosvědčuje graf 4.2 a graf 4.3.

Graf 4.2 Vývoj HDP na obyvatele v PPS a ukazatele CPL Bulharska v letech 2004 – 2010 (EU = 100%)



Zdroj: EUROSTAT, 2012gch - vlastní zpracování

Graf 4.3 Vývoj HDP na obyvatele v PPS a ukazatele CPL Rumunska v letech 2004 – 2010 (EU = 100%)



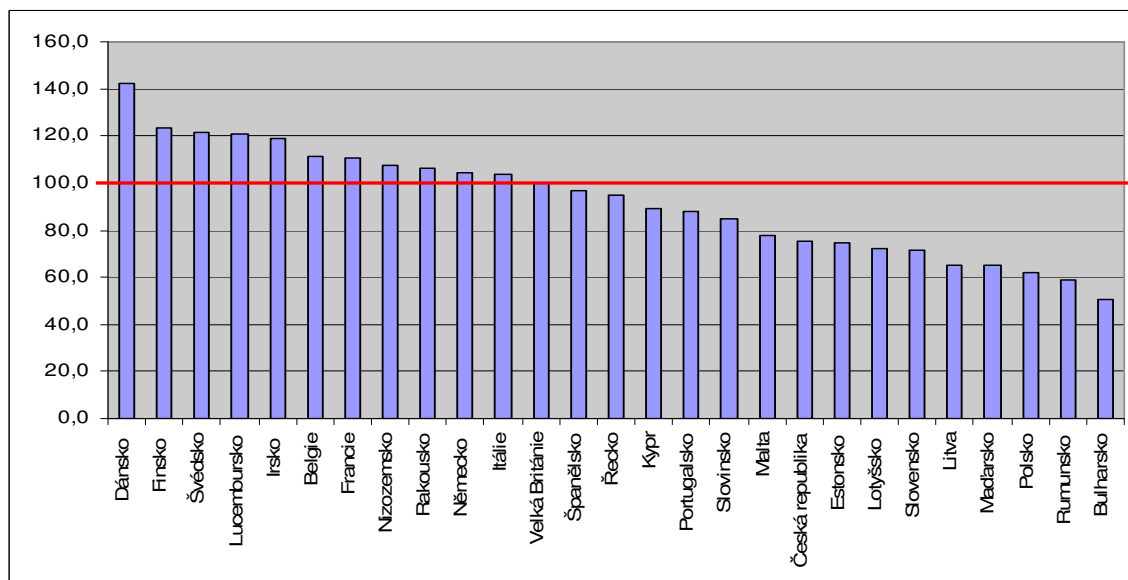
Zdroj: EUROSTAT, 2012gch – vlastní zpracování

Z grafů 4.2 a 4.3 můžeme vidět, že jak u Bulharska tak Rumunska v letech 2004 až 2007 dochází s růstem ekonomické úrovně i k růstu cenové hladiny. S rokem 2008 se začínají projevovat první následky hospodářské krize a dochází k poklesu cenové úrovně a zastavení růstu ekonomické úrovně. V celém námi sledovaném období však obě tyto země vykazují vyšší cenovou úroveň oproti ekonomické. Zejména v Rumunsku jde o výrazný rozdíl. Zatímco ekonomická úroveň dosahovala v roce 2010 46 % unijního průměru, cenová hladina se pohybovala na necelých 59 % průměru EU a byla tak vyšší o téměř 13 procentních bodů.

Nejen ekonomická, ale i cenová úroveň Bulharska a Rumunska měřená na základě ukazatele CPL je ve srovnání s členskými státy EU nejnižší, což můžeme vidět i v grafu 4.4. Ale i tady můžeme pozorovat značný pokrok. Od roku 2004 do roku 2010 došlo v Bulharsku k přiblížení se průměru EU o 8,8 a v Rumunsku

o 15,5 procentních bodů. Nízká ekonomická i cenová úroveň obou zemí však napovídá o značném potenciálu v dalším sblížování úrovní a to v dlouhodobém horizontu.

Graf 4.4 Srovnatelné cenové hladiny v jednotlivých členských zemích EU za rok 2010 (EU = 100 %)



Zdroj: EUROSTAT, 2012ch – vlastní zpracování

4.3 Reálná konvergence a ekonomický růst

U pojmů reálné konvergence a ekonomického růstu dochází poměrně často k jejich směřování a to v tom smyslu, že urychlení ekonomického růstu musí vést ke zrychlení procesu reálné konvergence. Přestože se v obou případech jedná bezpochyby o žádoucí procesy, určitá přímá příčinná souvislost mezi nimi neexistuje. Z tohoto důvodu je důležité tyto dva pojmy důsledně odlišovat (Smrčková, Vlček a Cvengroš, 2008).

Proces reálné konvergence probíhá jen za předpokladu, že růst HDP na obyvatele⁵ dohánějících ekonomik, v našem případě se jedná o ekonomiky Bulharska a Rumunska, předstihuje růst HDP na obyvatele doháněné skupiny zemí, kterou je v našem případě EU. K urychlení procesu reálné konvergence bulharské a rumunské ekonomiky k úrovni zemím EU by stejně jako urychlení růstu Bulharska a Rumunska přispěla i menší nebo

⁵ Výpočet ekonomického růstu na základě změn v HDP na obyvatele namísto HDP má tu výhodu, že bere v úvahu změny v celkové populaci. Vzhledem k velkým rozdílům v růstu populace v zemích EU poskytuje růst HDP na obyvatele výmluvnější obraz ekonomického růstu.

větší recese či výrazné zpomalení růstu v EU, pokud by se tento vývoj příliš neprojevil na kondici bulharské a rumunské ekonomiky. Naopak zrychlení ekonomiky EU by vedlo k reálné divergenci, přestože by bulharská a rumunská ekonomika nadále plynule rostla (Smrčková, Vlček a Cvengroš, 2008).

Tabulka 4.1 Tempo růstu HDP na obyvatele v PPS (v %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU	4,8	3,7	5,3	5,5	0,0	-6,0	3,8
Bulharsko	7,1	9,3	9,8	11,1	9,0	-5,5	3,9
Rumunsko	13,8	6,8	15,2	14,3	12,5	-6,0	3,6

Zdroj: EUROSTAT, 2012m – vlastní výpočty

Z tabulky 4.1, v níž nalezneme meziroční tempa růstu HDP na obyvatele v PPS vypočtená z dat HDP na obyvatele v PPS zaznamenaná v příloze 7, vidíme, že proces reálné konvergence zejména v letech 2004 až 2007 v Bulharsku a Rumunsku jednoznačně probíhal. Růst HDP na obyvatele v PPS byl v těchto letech přibližně dvakrát vyšší než v EU a postupně tak docházelo k přibližování se průměrné ekonomické úrovni EU.

V roce 2008, kdy za celek EU nebyla vykazována žádná změna v HDP na obyvatele v PPS, bulharská a rumunská ekonomika zaznamenala růst vysoce převyšující EU. U Bulharska to byl růst ve výši 9 %, u Rumunska 12,5 %. V tomto roce se také ekonomická úroveň Bulharska nejvíce přiblížila průměru EU a to o 4 procentní body. Ekonomická úroveň se ze 40 % v předchozím roce posunula na 44 % v roce 2008. Ekonomická úroveň Rumunska se v roce 2008 taktéž nejvíce přiblížila unijnímu průměru a to o 5 procentních bodů a posunula se tak ze 42 % na 47 %. Rok 2008 byl tak rokem, kdy došlo k největšímu přiblížení obou zemí k průměrné ekonomické úrovni EU. Tomuto pomohla především recese probíhající v zemích EU již od roku 2008 a zpoždění, se kterým Bulharsko a Rumunsko dostihla.

S rokem 2009 však došlo ke značnému poklesu růstu HDP na obyvatele v PPS i v Bulharsku a Rumunsku. Tento pokles byl u obou zemí přibližně stejný jako tomu bylo za průměr EU, a proto, co se týče ekonomické úrovně, nebyly zaznamenány žádné změny. Bulharská ekonomika stále dosahovala 44 % unijního průměru a stejně tak i rumunská ekonomika vykazovala nadále 47 % průměru EU. V roce 2010 se v případě ekonomické úrovně Bulharska nic nezměnilo, jelikož růst HDP na obyvatele v PPS byl přibližně stejný

jako za průměr zemí EU. V Rumunsku byl však v tomto roce růst HDP na obyvatele v PPS mírně nižší než za průměr zemí EU, což se projevilo i na ekonomické úrovni, která poklesla ze 47 % na 46 %. V roce 2010 se Rumunsko oddálilo průměrné ekonomické úrovni EU o jeden procentní bod oproti předchozímu roku a došlo tak k reálné divergenci.

4.4 Vliv evropské politiky soudržnosti na bulharskou a rumunskou ekonomiku

Při pohledu na ekonomickou úroveň jednotlivých členských zemí EU jsou rozdíly patrné na první pohled a nejsou malé, o čemž jsme se přesvědčili ve třetí kapitole. Úkolem evropské politiky soudržnosti je právě tyto ekonomické, ale zároveň i sociální rozdíly v čase snižovat a celkově tak zlepšit konkurenceschopnost Unie jako celku a rovněž jejích nejslabších regionů. O toto se snaží prostřednictvím Evropského fondu pro regionální rozvoj (European Regional Development Fund – ERDF) a Evropského sociálního fondu (European Social Fund – ESF), které jsou jinak známé jako strukturální fondy, společně s Fondem soudržnosti (CF – Cohesion Fund). Pro období 2007 až 2013 bude v rámci evropsky politiky soudržnosti hospodařeno s rozpočtem 347 miliard EUR (European Commission, 2007a).

Bulharsko a Rumunsko mělo od roku 2007 poprvé možnost využít finančních prostředků EU v rámci politiky soudržnosti. Vzhledem k tomu, že se jedná o země s nejnižší ekonomickou úrovní v EU a zároveň nové členy EU mají tak nárok na poměrně významnou pomoc z výše zmíněných fondů. Tato pomoc by měla směřovat zejména k dosažení vyššího ekonomického růstu ve spojitosti se spolufinancováním velkých investičních projektů, které by měly zvýšit konkurenceschopnost obou ekonomik (European Commission, 2007a).

Na roky 2007 až 2013 bylo Bulharsku přiděleno přibližně 6,9 miliard EUR, z toho 6,7 miliard EUR v rámci Konvergenčního cíle⁶ a 0,2 miliard EUR v rámci Evropské územní spolupráce⁷. K tomu, aby Bulharsko mohlo čerpat tyto prostředky v plné výši, je

⁶ Konvergenční cíl se týká regionů charakterizovaných nízkou úrovní HDP a zaměstnanosti, kde HDP na obyvatele je nižší než 75 % průměru EU. Dále jsou k čerpání z tohoto cíle způsobilé ty státy, jejichž hrubý národní důchod (HND) na obyvatele je nižší než 90 % průměru tohoto ukazatele pro celou EU. Tento cíl je financovaný z ERDF, ESF a CF a má za úkol podporovat podmínky vedoucí k růstu a ke sbližování v reálném čase v nejméně rozvinutých členských státech a regionech.

⁷ Každý z programů územní spolupráce je minimálně z 15 % spolufinancován každým účastnícím se členským státem.

zapotřebí jeho spoluúčasti a to ve výši 1,4 miliard EUR. Při zohlednění ekonomické úrovně Bulharska, která patří k nejnižším v EU, se pomoc v rámci konvergenčního cíle vztahuje na všech 6 regionů⁸, tudíž na celé území státu. První odhady přitom naznačují, že prostředky poskytnuté Bulharsku v rámci evropské politiky soudržnosti by měly do roku 2013 přispět ke zvýšení ekonomické úrovně na 51 % průměru EU a celkovému zvýšení HDP o 15 % do roku 2020 (European Commission, 2007a).

Rumunsku bylo pro období let 2007 až 2013 vyčleněno 19,7 miliard EUR, z toho 19,2 miliard EUR v rámci Konvergenčního cíle a 0,5 miliard EUR v rámci Evropské územní spolupráce. Samotné Rumunsko pak bude po dobu sedmi let investovat 4 miliardy EUR. A stejně jako u Bulharska se pomoc v rámci konvergenčního cíle vztahuje na všechny regiony, tedy na celé území Rumunska. Prostředky z fondů by měly přispět ke zvýšení HDP o 15 % v období let 2007 až 2013 (European Commission, 2007b).

Podíl prostředků poskytnutých z fondů evropské politiky soudržnosti na HDP v roce 2007 představoval 1,1 % u Bulharska a u Rumunska 0,7 %. Tento podíl by se však do roku 2013 měl zvýšit v případě Bulharska na 2,2 % a v případě Rumunska na 1,5 % HDP. V roce 2015 by mělo dojít k poklesu tohoto poměru na 1,9 % a 1,3 % (European Commission, 2009). Měli bychom si však uvědomit, že tato čísla budou značně záviset na tom, jak s nimi Bulharsko a Rumunsko naloží. Například jak dobře je dovedou využít ve prospěch zajištění kvalitních projektů a spolufinancování. I tento aspekt totiž do určité míry může ovlivnit proces reálné konvergence v dalších letech.

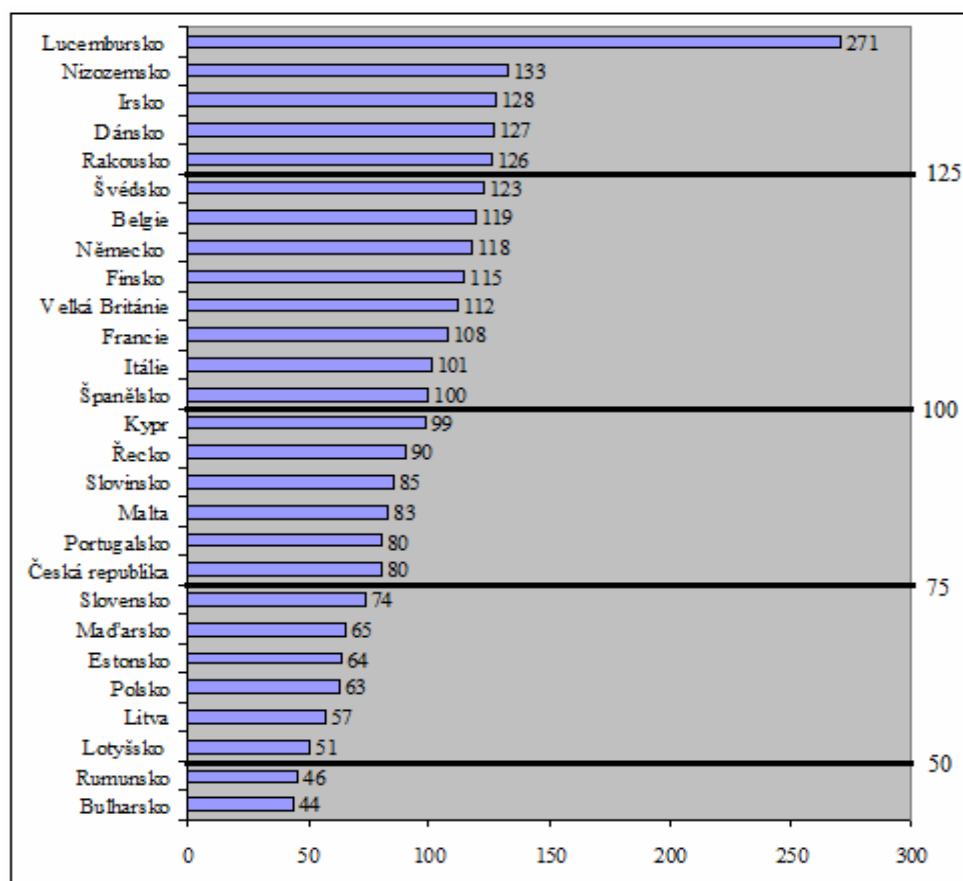
4.5 Pozice Bulharska a Rumunska z pohledu ekonomické vyspělosti

S ohledem na přibližný charakter propočtů parit kupní síly se země při posuzování ekonomické úrovně řadí do širších celků. OECD využívá členění na 6 skupin ekonomické vyspělosti (převzato z Vintrová, 2010).⁹ V tomto pojetí se Bulharsko a Rumunsko v roce 2010 zařadilo v rámci EU mezi země s nízkým důchodem, dosahující 25 až 49 % průměru a zauímají tak poslední dvě místa, což vidíme v obrázku 4.1.

⁸ Jedná se o regiony v rámci NUTS 2 (Nomenclature of Units for Territorial Statistics – NUTS).

⁹ Skupiny podle výše HDP na obyvatele jsou definovány takto: 1. vysoký důchod (high-income) při 125 % a více v relaci k průměru; 2. vyšší střední důchod (high-middle income) při 100-124 %; 3. středně vysoký důchod (middle income) při 75 – 99 %; 4. nízký střední důchod (low-middle income) při 50-74 %; 5. nízký důchod (low income) při 25-49 %; 6. velmi nízký důchod (very low income) při méně než 25 %.

Obrázek 4.1 HDP na obyvatele v PPS v roce 2010 (EU = 100 %)



Zdroj: EUROSTAT, 2012g – vlastní zpracování

Rozdíly v ekonomické úrovni, které jsou z obrázku 4.1 patrné, bychom mohli dále rozložit na vliv produktivity práce (HDP na pracovníka a na odpracovanou hodinu), vliv věkové struktury obyvatelstva (podíl obyvatelstva v produktivním věku na celkovém počtu obyvatelstva) a na vliv využití pracovních zdrojů, tj. míru ekonomické aktivity (podíl součtu zaměstnaných a nezaměstnaných na obyvatelstvu v produktivním věku) a míru zaměstnanosti (Vintrová, 2011). Stejně jako bychom mohli zohlednit vliv směnných relací či úrovně reálného hrubého domácího důchodu na proces reálné konvergence, které jsou v současnosti v kontextu s tímto procesem stále častěji využívány. Všechny tyto aspekty by však potřebovaly mnohem více prostoru a rovněž přesahují rámec tématu této práce, proto se jimi nebudeme dále podrobněji zabývat.

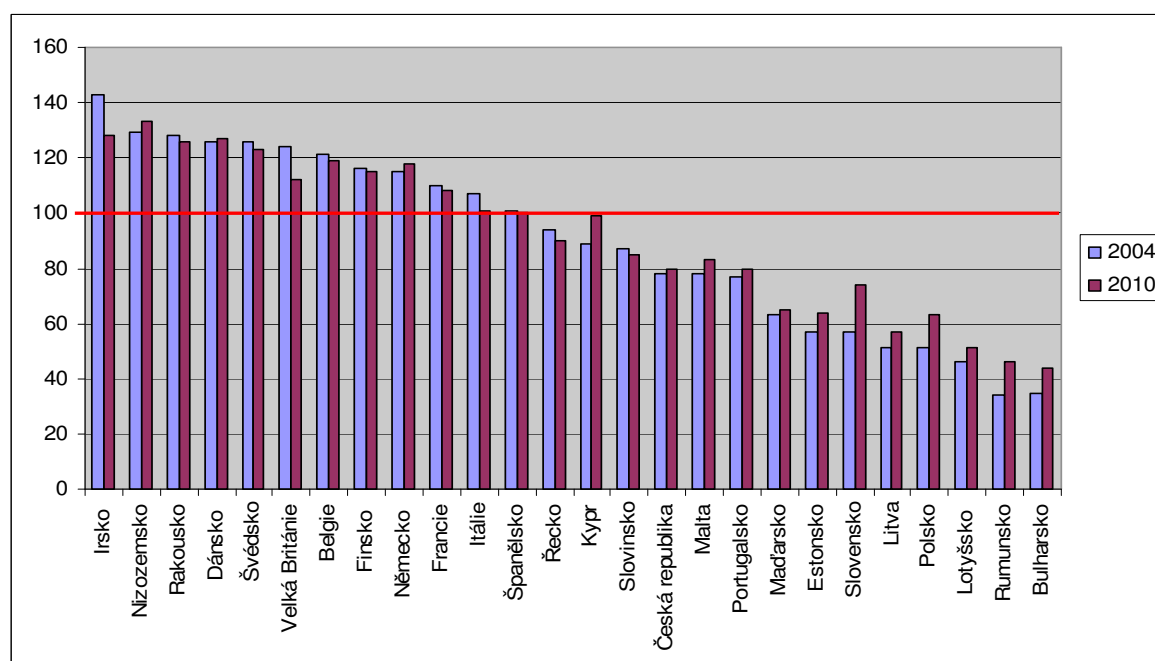
4.6 Perspektivy reálné konvergence

Překlenutí mezery v ekonomické úrovni Bulharska a Rumunska k zemím EU bude zajisté záležitostí dlouhodobou. I když se tato mezera nejen v těchto dvou zemích

postupně zužuje, její rozměr zůstává stále veliký. Posun, kterého tyto země dosáhly směrem k průměru EU v námi sledovaném období, patřil mezi jeden z největších. Ekonomická úroveň Bulharska v relaci k EU se zvýšila mezi roky 2004 a 2010 ze 35 % na 44 % a existující mezera se tak zužovala téměř o 1,3 procentní body ročně. U Rumunska se ekonomická úroveň zvýšila ze 34 % v roce 2004 na 46 % v roce 2010 a došlo tak k zúžení mezery o necelé 2 procentní body ročně. K podobně rychlému vzestupu došlo i na Slovensku, v Polsku a na Kypru.

Na rychlost postupu reálné konvergence nejen v Bulharsku a Rumunsku má významný vliv jejich výchozí ekonomická úroveň. Nejrychleji se k průměru EU přibližovaly země s nízkou výchozí úrovní HDP na obyvatele v PPS. V grafu 4.5 můžeme názorně vidět, že u zemí s vysokou ekonomickou úrovní jako je např. Nizozemsko, Rakousko, Dánsko či Švédsko nedošlo téměř k žádným výraznějším změnám. Ale při pohledu na Polsko, Bulharsko a Rumunsko je jednoznačně vidět pokrok, kterého tyto země dosáhly. O Bulharsku a Rumunsku tak můžeme mluvit jako o dohánějících ekonomikách, jejichž hnací silou je proces dostihování.

Graf 4.5 HDP na obyvatele v PPS za rok 2004 a 2010 v zemích EU (EU = 100%)



Poznámka: V grafu chybí atypické Lucembursko, 2004 = 253 %, 2010 = 271 %.

Zdroj: EUROSTAT, 2012g – vlastní zpracování

Prioritou dohánějících ekonomik bývá většinou robustní ekonomický růst. U Bulharska a Rumunska tento růst dosahoval dvojnásobných hodnot oproti EU. Na jedné straně to mělo za následek přibližování se průměrné ekonomické úrovni Unie. Na druhé vysoký ekonomický růst vedl k tlakům na běžný účet a inflaci. Zejména v letech před vstupem a po vstupu k EU byl jak v případě Bulharska a Rumunska zaznamenán vysoký deficit běžného účtu platební bilance a v důsledku zvyšující se inflace docházelo k růstu cenové hladiny. Tudíž období těsně před vstupem a po vstupu do EU bylo charakteristické nejintenzivnějším přibližováním k průměru EU, jak v oblasti ekonomické úrovně (reálné konvergence), ale i v oblasti cenové úrovně (nominální konvergence). Přistoupení Bulharska a Rumunska do EU tak mělo pozitivní vliv a výrazně přispělo i ke zlepšení ekonomické a cenové úrovně v těchto zemích.

S rokem 2009 se však v zemích EU naplno projevíly následky hospodářské krize a přibližování ekonomické úrovně Bulharska a Rumunska k průměru EU se v období hospodářské recese, podobně jako v ostatních střeoevropských nových členských zemích EU, zkomplikovalo. V některých zemích došlo k pozastavení konvergenčního procesu, v jiných k jeho zpomalení, v dalších dokonce k divergenci. V případě Bulharska došlo v tomto krizovém období k zastavení procesu reálné konvergence a ekonomická úroveň setrvala v roce 2009 a 2010 na 44 % průměru EU. U Rumunska došlo v roce 2009 nejprve k zastavení reálné konvergence na 47 % unijního průměru a v roce 2010 nastal dokonce proces reálné divergence, kdy ekonomická úroveň poklesla na 46 % průměru EU.

Po tomto krizovém období roku 2009 a 2010 dochází v bulharské a rumunské ekonomice k mírnému oživení, které by opět mohlo nastartovat proces reálné konvergence těchto dvou ekonomik. Lze předpokládat, že s růstem ekonomické úrovně se však tento proces bude zpomalovat. Dosažení průměrné ekonomické úrovně EU je otázkou desetiletí, což potvrzují např. státy jižní Evropy, které jsou členy EU již od osmdesátých let a stále této úrovni nedosáhly. I pokud by se v budoucnu podařilo dosáhnout růstu HDP v Bulharsku v průměru 5 % a 6 % v Rumunsku, stále by však trvalo přibližně dalších 20 let než by míra jejich HDP na obyvatele dosáhla alespoň 75 % průměru EU (Evropská komise, 2007). Cesta, kterou tyto dvě ekonomiky musí nejen v tomto směru ještě urazit je dlouhá a její úspěch bude záležet na mnoha faktorech.

5 ZÁVĚR

I přes složité přístupové období se Bulharsku a Rumunsku podařilo k 1. lednu 2007 stát členem EU, což mělo za následek prohloubení už tak velkých rozdílů panujících mezi ekonomickými úrovněmi jednotlivých členských zemí EU. Ekonomická úroveň, kterou jsme v rámci reálné konvergence hodnotili zejména na základě HDP na obyvatele v PPS, ale také pomocí přepočtu směnným kurzem, byla totiž ve srovnání s ostatními členskými státy EU výrazně nejnižší a to po celé období roku 2004 až 2010. Pro představu můžeme uvést, že ekonomická úroveň bulharské a rumunské ekonomiky byla téměř třikrát nižší než ekonomická úroveň vyspělejších ekonomik, jako je např. Nizozemsko či Irsko. I přes tento poněkud nepříznivý aspekt, svědčící o značné různorodosti v oblasti ekonomické úrovně v EU, docházelo u Bulharska a Rumunska k postupnému odstraňování rozdílů, a tudíž přibližování se průměrné ekonomické úrovni EU, která byla stanovena jako cílový stav bulharské a rumunské ekonomiky.

Cílem práce bylo zjistit, zda docházelo u Bulharska a Rumunska k procesu reálné konvergence, což jsme nejprve zjišťovali pomocí HDP na obyvatele v PPS eliminující odlišnosti cenových úrovní v členských zemích EU. Na základě růstu tohoto ukazatele v letech 2004 až 2008 k procesu reálné konvergence jednoznačně docházelo. Značný podíl na tom měl zejména vysoký a dynamický růst HDP bulharské a rumunské ekonomiky, který se pohyboval výrazně nad průměrem EU. Mimo jiné tento robustní ekonomický růst vedl i k tlakům na běžný účet platební bilance a inflaci. Zejména v letech před a po vstupu do EU byl zaznamenán v obou zemích vysoký deficit běžného účtu platební bilance a v důsledku zvyšující se inflace docházelo k růstu cenové hladiny. Tudíž období těsně před vstupem a po vstupu do EU bylo charakteristické nejintenzivnějším přibližováním k průměru EU, jak v oblasti ekonomické úrovně (reálné konvergence), ale i v oblasti cenové úrovně (nominální konvergence). Proces přistupování a samotné přistoupení Bulharska a Rumunska k EU mělo pozitivní vliv a značně přispělo i ke zlepšení ekonomické úrovně v těchto zemích.

S rokem 2009 se však v zemích EU naplno projevíly následky hospodářské krize a přibližování ekonomické úrovně Bulharska a Rumunska k unijnímu průměru se v období hospodářské recese, podobně jako u ostatních středoevropských nových

členských zemí EU, zkomplikovalo. V některých zemích došlo k pozastavení konvergenčního procesu, v jiných k jeho zpomalení, v dalších dokonce k divergenci. U Bulharska a Rumunska došlo v tomto krizovém období k zastavení procesu reálné konvergence, tudíž se nepodařilo posunout směrem k průměrné ekonomické úrovni EU. S rokem 2010 sice došlo k mírnému oživení obou ekonomik, ale ani to nepomohlo procesu reálné konvergence. V případě Bulharska zůstala ekonomická úroveň na stejné úrovni, jako tomu bylo v předchozím roce, v případě Rumunska došlo dokonce k oddálení se ekonomické úrovni unijnímu průměru o jeden procentní bod, a proto se jednalo o proces reálné divergence.

Na proces reálné konvergence jsme se však zaměřili i z jiného úhlu pohledu, tedy z takového, který neodráží rozdíly v cenových úrovních a v objemu nakupovaného zboží a služeb. Zjišťovali jsme tak hodnoty HDP na obyvatele vyjádřené ve společné měně, kterou bylo euro, a to za pomoci směnných kurzů. Vývoj tohoto ukazatele byl velmi podobný, jako tomu bylo u HDP na obyvatele v PPS, ale tentokrát s tím rozdílem, že ekonomická úroveň Bulharska a Rumunska byla podstatně nižší. Důvodem je neschopnost směnných kurzů odrážet reálnou kupní sílu národních měn, která je právě v případě Bulharska a Rumunska podhodnocena. S ohledem na tuto skutečnost, se pro naše účely hodnocení procesu reálné konvergence stalo rozhodující využití ukazatele HDP na obyvatele v PPS.

Vzhledem k propojenosti reálné konvergence s nominální byl růst ekonomické úrovně v bulharské a rumunské ekonomice doprovázen růstem cenové hladiny, která ve srovnání s členskými zeměmi EU patřila opět k nejnižším. Ale i v této oblasti můžeme pozorovat značný pokrok směrem k přiblížení se průměrné cenové úrovni EU. Nízká ekonomická i cenová úroveň obou zemí napovídá o značném potenciálu v dalším sbližování, což bude spíše dlouhodobou záležitostí. O Bulharsku a Rumunsku tak můžeme hovořit jako o dohánějících ekonomikách, jejichž hnací silou je proces dostihování.

Posun Bulharska a Rumunska směrem k průměrné ekonomické úrovni EU v letech 2004 až 2010 patřil po Slovensku, Polsku a Kypru sice k nejvýraznějším, ale lze očekávat, že čím více se Bulharsko a Rumunsko bude přibližovat k průměrné ekonomické úrovni EU, tím se proces reálné konvergence bude zpomalovat. Dosažení průměrné ekonomické úrovně je proces trvající několik desítek let, což je patrné např. i u států Jižní Evropy,

které se členy EU staly již v osmdesátých letech. I přesto Portugalsko či Řecko zatím stále nedosáhlo na průměrnou ekonomickou úroveň EU. Překlenutí mezery v ekonomické úrovni Bulharska a Rumunska k zemím EU bude tedy záležitostí zajisté dlouhodobou. I když se tato mezera nejen v těchto dvou zemích postupně zužuje, její rozměr zůstává stále veliký. Cesta, kterou tyto dvě ekonomiky musí nejen v tomto směru ještě urazit je dlouhá a jejich úspěch bude záležet na mnoha faktorech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

BULGARIAN NATIONAL BANK, 2008. *Annual Report 2007*. Bulgarian National Bank.

EUROPEAN COMMUNITIES a OECD, 2006. *EUROSTAT-OECD. Methodological Manual on Purchasing Power Parities*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

JUREČKA, Václav, Ivana JÁNOŠÍKOVÁ et al., 2009. *Makroekonomie: základní kurs*. Ostrava – VŠB Technická univerzita Ostrava.

KADERÁBKOVÁ, Anna, 2002. *Úvod do ekonomické analýzy*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

KADERÁBKOVÁ, Anna, 2003. *Základy makroekonomické analýzy. Růst, konkurenceschopnost, rovnováha*. Praha: Linde nakladatelství.

KADERÁBKOVÁ, Anna et al., 2008. *Růst, stabilita a konkurenceschopnost IV. Česká republika v globalizované a znalostní ekonomice*. Praha: Linde nakladatelství.

KLIKOVÁ, Christiana, Igor KOTLÁN et al., 2006. *Hospodářská politika: teorie a praxe*. 2. vyd. Ostrava: SOKRATES.

NACHTIGAL, Vladimír a Vladimír TOMŠÍK, 2002. *Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii*. Praha: Linde Praha.

NATIONAL BANK OF ROMANIA, 2006. *Annual Report 2005*. National Bank of Romania.

NATIONAL BANK OF ROMANIA, 2010. *Annual Report 2009*. National Bank of Romania.

SPĚVÁČEK, Vojtěch, 1996. *Makroekonomická analýza a prognóza*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

SPĚVÁČEK, Vojtěch, 2003. Mezinárodní srovnání HDP pomocí parity kupní síly. In: KADERÁBKOVÁ, A., V. SPĚVÁČEK a M. ŽÁK, eds. *Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU*. Praha: Linde nakladatelství, s. 123-144.

SPĚVÁČEK, Vojtěch, Růžena VINTROVÁ, Mojmír HÁJEK a Václav ŽDÁREK, 2005. *Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 1996-2005*. Working Paper, č. 11. Praha: CES VŠEM.

VINTROVÁ, Růžena, 2006. *Reálná a nominální konvergence české ekonomiky k Evropské unii*. Working Paper, č. 5. Praha: CES VŠEM.

ZAHRADNÍK, Petr, 2003. *Vstup do EU – přínosy a náklady konvergence*. Praha: C.H. Beck.

ČLÁNKY V ODBORNÝCH ČASOPISECH:

LANDOROVÁ, Anděla, 2003. Reálná a nominální konvergence v integraci České republiky s Evropskou unií. *Aplikované právo*, č. 2, s. 3-18.

PELEJ, Jiří, 1996. Srovnání hrubého domácího produktu České republiky za rok 1993 s Rakouskem a s dalšími evropskými zeměmi v rámci Evropského srovnávacího programu. *Statistika: ekonomicko-statistický časopis*, č. 4, s. 147–154.

VINTROVÁ, Růžena, 2010. Reálná konvergence a její faktory. *Ekonomické listy*, č. 1, s. 15–27.

VINTROVÁ, Růžena, 2011. Reálná konvergence zemí EU-5 v období recese. *Ekonomické listy*, č. 10, s. 3–18.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

ČSÚ, 2012. *Evropský srovnávací program* [online]. ČSÚ, 25. 1. 2012 [cit. 27. 1. 2012]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnacni_program

DIRECTORATE-GENERAL FOR ECONOMIC AND FINANCIAL AFFAIRS, 2011. *European Economic Forecast, Autumn 2011*. European Commission [cit. 17. 3. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2011/pdf/ee-2011-6_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2007a. *European Cohesion Policy in Bulgaria* [online]. European Commission, Regional Policy [cit. 11. 4. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/bg_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2007b. *European Cohesion Policy in Romania* [online]. European Commission, Regional Policy [cit. 11. 4. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/ro_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2009. *Five Years of An Enlarged EU. Economic Achievements and Challenges* [online]. European Commission [cit. 12. 4. 2012] Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/5years/documents/impact/publication14078_en.pdf

EUROPEAN UNION, 2012. *Countries* [online]. European Union [cit. 8. 3. 2012]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/index_en.htm

EUROSTAT, 2010. *EU Economic Data Pocketbook 4-2010*. EUROSTAT [cit. 16. 3. 2012]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CZ-10-004/EN/KS-CZ-10-004-EN.PDF

EUROSTAT, 2012a. *Real GDP Growth Rate – Volume* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 3. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>

EUROSTAT, 2012b. *Gross Fixed Capital Formation (Investments)* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-03-12 [cit. 15. 3. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00011&language=en>

EUROSTAT, 2012c. *Final consumption expenditure of households and non-profit institutions serving* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-03-12 [cit. 16. 3. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do;jsessionid=9ea7d07e30da023497572d1140138fd3c59437a7c69e.e340aN8Pc3mMc40Lc3aMaNyTaxaSe0?tab=table&plugin=1&pcode=tec00009&language=en>

EUROSTAT, 2012d. *Final consumption expenditure of general government* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-03-12 [cit. 16. 3. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00010&language=en>

EUROSTAT, 2012e. *Balance of Payments, Current Account, Quarterly Data* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00010&language=en>

EUROSTAT, 2012f. *Balance of The Current Account* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 3. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00043&plugin=1>

EUROSTAT, 2012g. *GDP per Capita in PPS* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 3. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin=1>

EUROSTAT, 2012h. *Nominal GDP Per Capita – Annual Data*, [online databáze]. EUROSTAT, 2012-03-17 [cit. 19. 3. 2012]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_aux_gph&lang=en

EUROSTAT, 2012ch. *Comparative Price Level* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 3. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsier010>

EUROSTAT, 2012i. *ECU/EUR Exchanges Rates Versus National Currencies* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-03-12 [cit. 19. 3. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00033&plugin=1>

EUROSTAT, 2012j. *Exports of Goods and Services* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 5. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00110&language=en>

EUROSTAT, 2012k. *Imports of Goods and Services* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 5. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00110&language=en>

EUROSTAT, 2012l. *Gross Domestic Product at Market Prices* [online databáze]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 5. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>

EUROSTAT, 2012m. *Gross Domestic Product at Market Prices. Purchasing Power Standard per Inhabitant* [online]. EUROSTAT, 2012-04-02 [cit. 11. 4. 2012]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&init=1&pcode=tec00001&language=en>

OECD, 2012. *Purchasing Power Parities* [online]. OECD [cit. 22. 1. 2012]. Dostupné z: http://www.oecd.org/document/47/0,3746,en_2649_34357_36202863_1_1_1_1,00.html

SCHREYER, Paul a Francette KOEHLIN, 2002. *Statistics Brief, Purchasing Power Parities – Measurement and Uses* [online]. OECD [cit. 26. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/32/34/2078177.pdf>

SMRČKOVÁ, Gabriela, Ivan VLČEK a František CVENGROŠ, 2008. *Výzkumná studie. Reálná konvergence – souvislosti a příčiny* [online]. MF ČR [cit. 8. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Proces_realne_konvergence_MF_2008_pdf.pdf

ZENKNER, Petr, 2012. *Bulharsko a EU* [online]. EUROSOP [cit. 7. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/388/sekce/bulharsko-a-eu>

SEZNAM ZKRATEK

BGN	Bulharský lev (Bulgarian New Lev)
CF	Fond soudržnosti (Cohesion Fund)
CPL	Srovnatelná cenová hladina (Comparative Price Level)
ECP	Evropský srovnávací program (European Comparison Programme)
EFTA	Evropské sdružení volného obchodu (European Free Trade Association)
ER	Směnný kurz (Exchange Rate)
ERDF	Evropský fond pro regionální rozvoj (European Regional Development Fund)
ESA	Evropský systém účtů (European System of Accounts)
ESF	Evropský sociální fond (European Social Fond)
EU	Evropská unie (European Union)
EUROSTAT	Evropský statistický úřad (European Statistical Office)
HDP	Hrubý domácí produkt
ICP	Mezinárodní srovnávací program (Intenational Comparison Programme)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OSN	Organizace spojených národů
PLI	Index cenové úrovně (Price Level Index)
PPP	Parita kupní síly (Purchasing Power Parities)
PPS	Standard kupní síly (Purchasing Power Standards)
RON	Rumunské leu (Romanian New Leu)
SNA	Systém národních účtů (System of National Accounts)
USD	Americký dolar (United States Dollar)

VI pc

Objemový index na obyvatele (Volume Index per capita)

PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucí bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10. 5. 2012



Anna Dohnalíková

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Členské země EU s rokem přistoupením do EU

Příloha 2 Saldo zahraničního obchodu Bulharska a Rumunska (v % HDP)

Příloha 3 Struktura poptávky Bulharska v letech 2008 – 2010 (v % HDP)

Příloha 4 Struktura poptávky Rumunska v letech 2004 – 2006 (v % HDP)

Příloha 5 Nominální HDP na obyvatele (v EUR)

Příloha 6 Ukazatel ERDI Bulharska a Rumunska v letech 2004 - 2010

Příloha 7 HDP na obyvatele v PPS